

AKTÖR AĞ İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA SOSYAL SERMAYE, YEREL KOOPERATİFLER, BÖLGESEL KALKINMA: İZMİR, ÖDEMiŞ BADEMLİ KOOPERATİFİ*

ACTOR-NETWORK, SOCIAL CAPITAL, LOCAL COOPERATIVES AND
REGIONAL DEVELOPMENT: İZMİR, ÖDEMiŞ BADEMLİ COOPERATIVE

M. Sc. Fahriye YAVAŞOĞLU
Gazi Üniversitesi
ORCID: 0000-0003-0771-237X

Prof. Dr. Tanyel Özelçi ECERAL
Gazi Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-5845-7463

Öz

Yerel üretici kooperatifleri, yere özgü ürün deseni ve üretim teknikleri ile üretim gerçekleştiriminin yanı sıra, sosyal kalkınmanın sağlanması, kurumsal kültürün geliştirilmesi, karar alma süreçlerine katılımın sağlanması, doğal kaynakların sürdürülebilirliği çerçevesinde bölgesel kalkınmanın önemli aktörlerindedir. Tabandan gerçekleşen sürdürülebilir yerel-bölgesel kalkınmanın ele alınmasında, ekonomik ve demografik göstergelerle birlikte, yenilik, girişimcilik, sosyal öğrenme ve dayanıklılık gibi kavramlar ile bu kavramlar arasındaki ilişkilerde birleştirici rol oynayan sosyal sermaye yapısı, kooperatiflerin yerel ekonomik aktörler olarak etkinliklerini belirleyen önemli etkenlerden biridir. Bu makalede, sosyal sermaye yapısının tarımsal amaçlı kooperatiflerin gelişmesine ve yerel-bölgesel kalkınmaya etkileri İzmir ilinin Ödemiş ilçesinde faaliyet gösteren Sınırlı Sorumlu Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (Bademli Kooperatifi) örneği üzerinden ele alınmaktadır. Çalışma kapsamında, bilgi birikimi, yenilikçilik uygulamaları, karar alma süreçlerine katılım, sosyal ilişkiler ve sosyal ağların yerelliğin değişen ölçeklerindeki sürekliliği, İzmir ilindeki kamu kurumu ve kooperatif yönetim kurulu temsilcileri ile yapılan derinlemesine görüşmelerin içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmesiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, sosyal sermaye yapısı ile ilişkili olarak Bademli Kooperatifinin kurumsal kültürünün gelişmiş olduğu, Küçük Menderes Havzası içerisinde üretim kültürünün ve kooperatifçilik hareketinin gelişmesinde önemli etkileri olduğu, sosyal ağ ilişkileri geliştirerek bölgesel kalkınmaya olumlu etkileri bulunduğu ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yerel-Bölgesel Kalkınma, Yerel Üretici Kooperatifler, Sosyal Sermaye, Yenilikçilik, Girişimcilik.

Abstract

Local producer cooperatives are critical actors of regional development within the framework of ensuring social development, institutional culture, participation in decision-making processes and sustainability of natural resources, as well as producing local products and developing local production techniques. In the context of sustainable local and regional development, the social capital structure shapes relationships among innovation, entrepreneurship, social learning, and resilience. This article examines the impact of social capital structures on agricultural cooperatives and local-regional development, focusing on the Sınırlı Sorumlu Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (Bademli Cooperative) in Ödemiş district of İzmir as a case study. Through in-depth interviews with representatives of public institutions in İzmir and the cooperative's board of directors, the study delves into the knowledge accumulation, innovative practices, participation in decision-making processes, social relationships, and the persistence of social networks at the local level. The research reveals that the Bademli Cooperative, driven by its robust institutional culture and social capital structure, significantly impacts the development of a production culture and the cooperative movement within the Küçük Menderes Basin. Moreover, fostering positive social network relationships contributes to local and regional development efforts.

Keywords: Local-Regional Development, Local Producer Cooperatives, Social Capital, Innovativeness, Entrepreneurship.

* Bu makale, 117K818 kodlu TÜBİTAK projesiyle desteklenen Fahriye Yavaşoğlu'nun doktora tez çalışmasının bir parçası olarak üretilmiştir.

Giriş

Üretim kültürünün farklı boyutları, sosyal ilişkiler aracılığı ile üretilmekte ve aktörlerin özümlediği sosyal ilişkiler çerçevesinde sürekli olarak yeniden şekillenmektedir. Budurum, üretim organizasyonunda iş birliği biçimlerinin belirlenmesinde üretim kültürünün ve dolayısıyla sosyal ilişkilerin belirleyici olduğunu göstermektedir. Tarihsel olarak, toprak ve su kaynakları ile iklim özelliklerinin verimlilik açısından belirleyici olduğu tarım sektöründe, sosyal ilişkilerin yapısını ve derinliğini öncelikli olarak bağlayıcı sosyal sermayenin şekillendirdiği bilinmektedir. Bağlayıcı sosyal sermaye, aidiyet ve bağlılığın yüksek olduğu aile ve topluluk gibi görece kapalı gruplar için hayati öneme sahiptir. Bu gruplarda sosyal ilişkiler temel olarak güvene dayalıdır. Bu kapsamda yerellik, topluluk ve kırsal alan ile özdeşleştirilen ve küçük aile üreticiliği temelinde şekillenen tarım sektöründe sosyal ilişkilerin sosyal sermayenin bağlayıcı yapısına dayandığını söylemek mümkündür. Tarım sektörü özelinde, üretim ihtiyaçlarının karşılanması ve üretim sürecinde ortaya çıkan sorunların ortaklaşa çözülmesi amacıyla üreticiler arası ilişkiler ile topluluk ilişkilerinin bir ürünü olarak ortaya çıkan yerel kooperatiflerin kuruluşunda da bağlayıcı sosyal sermayenin önemli olduğunu belirtmek gerekir. Tarım üreticilerinin örgütlenmesi sonucunda ortaya çıkan yerel kooperatifler, aynı zamanda kültürel, toplumsal ve ekonomik ilişkilerin kurulduğu ve farklılaşan ölçeklerde geliştirildiği sosyal ağ yapısını yeniden şekillendiren kurumsallaşmış yerel ekonomik aktörlerdir. Dolayısıyla yerel kooperatiflerin hem üretim kültürü ile bağıntılı ilişkilerin ürettiği kurumsal bir aktör hem de sosyal ilişkilerin bir ürünü olarak ortaya çıkan ve tarımsal üretim kültürünü yeniden şekillendiren yerel bir aktör olduğunu söylemek mümkündür.

Ekonomik, politik ve toplumsal birikim süreçleri, yerel-sektörel kalkınma ve sürdürülebilir gelişme ile ilişkilendirilen bağ yapılarını ve sosyal ilişkileri yeniden tanımlamaktadır. Dolayısıyla üretim kültürünün oluşmasında etkili olan sosyal ilişkilerin dönüşmesi, tarım sektöründeki üretim kültürünün de yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Sektörel kültürün ortaya çıkmasında etkili olan bağlayıcı sosyal sermayenin gelişmenin ilerleyen aşamalarında

sınırlayıcı ve hatta gelişmenin sürdürülebilirliği açısından olumsuz etkiler yaratabileceği de ilgili yazında çok tartışılan bir konu olmuştur. Bu bağlamda sektörel kültürün ortaya çıkmasında etkili olan bağlayıcı sosyal sermayeye zarar vermeden, mümkün olduğu ölçüde sınırlayıcı ve negatif etkilerin giderilerek köprü kuran bağ yapısının geliştirilmesi ile sosyal sermayenin bütünleştirilmesinin sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında olumlu sonuçlar yarattığı öne sürülmektedir. Bununla birlikte, ilişkisel mekan yaklaşımı çerçevesinde sosyal ilişkiler ve aktör ağ ilişkilerinin, günümüzde kent ve kır arasındaki fonksiyonel ve mekansal bağlantıların yeniden şekillenmesinde önemli etkiler yarattığı savı, mekansal çalışmalar ile ilgili yazında ön plana çıkan araştırma konuları arasında yer almaktadır. Tarım sektörü ile özdeşleştirilen kırsal alanlara yönelik planlama ve kırsal kalkınma politikaları, kırsal üretim sistemini ve aktör ağ ilişkilerini yerel ve bölgesel ölçekte etkilemektedir. Bu çerçevede, yerel ve bölgesel kamu aktörleri tarafından ele alınan havza, tarımsal yerleşme, mekansal gelişme ve aktörler arası iş birliği stratejileri gibi yere özgü tematik planlama mekanizmalarının sektörel kültürü, sosyal ilişkileri ve dolayısıyla sosyal sermaye bağ yapısını dönüştürebilecek etkileri olduğunu söylemek mümkündür.

İzmir kent bölge ölçeğinde, İzmir Büyükşehir Belediyesinin (BŞB) tarımsal gelişme ve kırsal kalkınma politikaları çerçevesinde Küçük Menderes Havzası'nda faaliyet gösteren tarımsal kalkınma kooperatiflerini desteklemesi hem kooperatifler özelinde hem de havza ölçeğinde tarımsal üretim kalitesi ve kapasitesi ile yerel aktör etkileşiminin artmasını ve yerel bölgesel kalkınma dinamiklerinin harekete geçirilmesini sağlamıştır. Bununla ilişkili olarak makale, kooperatiflerde sosyal sermaye yapısını ve sosyal sermayenin yerel-bölgesel kalkınmaya etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu makalede, desteklerden faydalanan kooperatiflerden biri olan Sınırlı Sorumlu Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin (Bademli Kooperatifi) sosyal sermaye yapısının kooperatifin gelişmesine ve yerel bir aktör olarak yerel-bölgesel kalkınmaya etkileri araştırılmıştır. Çalışma, İzmir ili Küçük Menderes Havzası'nda yer alan Bayındır, Tire,

Ödemiş, Beydağ ve Kiraz ilçelerini kapsamaktadır. Çalışmanın aktör örnekleme bu idari sınırlar içinde faaliyet gösteren tarımsal kalkınma kooperatifleri ile görev ve yetkileri bulunan kamu kurumlarıdır. Bu kapsamda, Küçük Menderes Havzası'ndaki kooperatifler, İzmir BŞB, ilçe belediyeleri, İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) temsilcileri ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin deşifre edilmesinde ve kooperatiflerin faydalandıkları hibe/destek programlarının incelenmesinde Nvivo yazılımı kullanılmış, içerik analizi yapılmış ve karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Makalenin kuramsal arka planı iki bölümde ele alınmaktadır; İlk bölümde sosyal sermaye yaklaşımları, sosyal ağ ilişkileri ve yerel-bölgesel kalkınma etkileri; ikinci bölümde ise, sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında kooperatiflerde sosyal sermaye yapısı ile girişimcilik ve yenilikçilik uygulamaları arasındaki ilişki irdelenmektedir. Alan çalışmasının ilk bölümünde, kuramsal yapıyla ilişkili olarak, Türkiye'de merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin kırsal alanlardaki aktör ve firmalar arasında iş birliği ve aktör ağlarının geliştirilmesini teşvik etmelerinden hareketle, öncelikli olarak kamu kurumlarının yerel kooperatiflerle iş birliği geliştirmesine olanak tanıyan yasal-yönetimsel çerçeve ve iş birliği uygulamaları incelenmiştir. Alan çalışmasının ikinci bölümünde, yerel-bölgesel uygulamalar kapsamında yerel aktör ağ ilişkilerinin kurulduğu öncü örneklerden biri olarak İzmir ili Ödemiş ilçesi ve Küçük Menderes Havzası'nda tarımsal üretim ve kooperatifçilik kültürünün tarihsel arka planı ele alınmıştır. Alan çalışması kapsamında son olarak, İzmir ili Ödemiş ilçesinde faaliyet gösteren Bademli Kooperatifinin tarihsel gelişimi, yenilikçilik uygulamaları, yerel girişimci yapısı ve sosyal sermaye yapısı üzerinden yeni nesil yerel kooperatiflerin sosyal sermaye yapısının ve ağ ilişkilerinin yerel bölgesel kalkınmaya etkileri analiz edilmiştir. Alan çalışması kapsamında mevzuat incelemesi, derinlemesine görüşme ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Yenilikçilik uygulamalarının yerel-bölgesel yapısı; derinlemesine görüşmelerin deşifresi kullanılarak, yerel ve bölgesel kamu kurumlarının sağladığı teşvik ve hibe projeleri üzerinden içerik analizi yapılarak

elde edilmiştir. Bademli Kooperatifinin analizi ise, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerin deşifre edilmesi ve içerik analizi sonuçlarının karşılaştırılmasıyla gerçekleştirilmiştir.

1. Kuramsal Arka Plan

1.1. Sosyal Sermaye, Sosyal Ağ İlişkileri, Yerel-Bölgesel Kalkınma

Üzerinde anlaşmaya varılmış bir tanımlı olmamasına karşın temel kaynağı güven ve karşılıklı ilişkiler olan "sosyal sermaye" kavramını en genel anlamda, bireylerin ortak bir amaca etkili bir şekilde ulaşmak için çalışmasına olanak tanıyan, güven, paylaşılan değerler ve ağlar temelinde şekillenen bilgiyi eyleme dönüştürebilmenin kolektif kabiliyeti olarak tanımlamak mümkündür (Woolcock ve Narayan, 2006: 31-35). Sosyal sermaye kavramı, sosyal uyum ve katılımın yanı sıra topluluk ve aile ağları gibi faktörleri de kapsayan her türlü sosyal ağı içermektedir. Sosyal sermaye ile kalkınma ilişkisini ele alan dört temel yaklaşım bulunmaktadır; toplulukçu yaklaşım (communitarian approach), ağ yaklaşımı (network approach), kurumsal yaklaşım (institutional approach) ve sinerji yaklaşımı (synergy approach).

Toplulukçu yaklaşım sosyal sermayeyi, kulüpler, dernekler ve sivil gruplar gibi yerel kuruluşlar ile ilişkili olarak açıklamaktadır. Belirli bir toplulukta yer alan grupların sayısına ve yoğunluğuna göre sosyal sermayenin ölçülebileceğini ve ilişkilerin sayısı ile yoğunluğunun artmasının topluluğun refahı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olacağını savunmaktadır. Ancak, Woolcock ve Narayan (2000; 2006: 37), gelişmekte olan ülkelerde yüksek düzeyde sosyal dayanışma veya gayri resmi grupların mutlaka ekonomik refaha yol açmadığını aksine sivil hareketin toplumsal refahı olumsuz etkileyebilecek özelliklerinin de bulunduğunu belirtmektedir.

Bireyler ve örgütsel birimler arasındaki yatay ve dikey birleşmelerin önemine vurgu yapan ağ yaklaşımı ise, sosyal sermayenin hem olumlu hem de olumsuz yönlerini göz önünde bulundurmaktadır (Woolcock ve Narayan, 2000). Yaklaşım bağlayıcı sosyal sermaye

(bonding social capital) ve köprü kuran sosyal sermaye (bridging social capital) olmak üzere iki tür bağın önemine odaklanmaktadır. Bağlayıcı sosyal sermaye aile ve topluluk gibi aidiyet hissinin yüksek olduğu gruplar için geçerlidir. Köprü kuran sosyal sermaye ise, gruplar arasında daha zayıf olmakla birlikte güçlenebilen bağları ifade etmektedir. Ağ yaklaşımı teorisyenleri, sosyal sermayenin iki boyutu olan güçlü grup içi bağlar/bağlayıcı sosyal sermaye ve daha zayıf olan bağlar/köprü kuran sosyal sermayenin, kalkınma üzerindeki etkisini kabul etmekle birlikte birey ve grupların sahip olduğu bağ yapısı kapsamında refah artışına katkı sağlayıcı öneriler ileri sürmektedir (Gittel ve Vidal, 1998: 15-18). Başka bir ifadeyle teorisyenlerin amacı, sınırlayıcı ve olumsuz etkileri de olabilen ancak yine de dezavantajlı gruplar için öncelikli öneme sahip olan bağlayıcı sosyal sermayeye zarar vermeden, mümkün oldukça bu etkileri gidererek, refah artışı kapsamında olumlu etkilerini sağlamak ve aynı zamanda dezavantajlı grupların köprü kuran sosyal sermayeye erişimini kolaylaştırmak için yöntemler bulmaktır. Toplulukçu yaklaşım ve ağ yaklaşımı sosyal sermayeyi büyük ölçüde çeşitli sonuçlara yol açan bağımsız bir değişken olarak ele alırken kurumsal yaklaşım sosyal sermayeyi bağımlı bir değişken olarak ele almaktadır. Kurumsal yaklaşım toplumsal ağların ve sivil toplumun canlılığının büyük ölçüde siyasi, yasal ve kurumsal çevrenin ürünü olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşım, sosyal sermayeyi, kamu ve özel sektör kurumları tarafından şekillendirilebilen sosyal ilişki ve ağlar açısından arabulucu bir değişken olarak ele almaktadır (Woolcock ve Narayan, 2000; 2006: 37-41; Barr 2002; Knack, 2002: 71; Knack ve Keefer, 1995).

Ağ ve kurumsal yaklaşımlardan ortaya çıkan çalışmaları bütünleştirmeye çalışan sinerji yaklaşımı ise devletlerin, firma ve toplulukların, kaynaklara tek başlarına sahip olmadıklarını ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için sektörlerin kendi içlerinde ve/veya sektörler arasında iş birliği ve tamamlayıcı davranışların gerekliliğini savunmaktadır. Bu yaklaşımda kamusal hizmetlerin sağlanması, hukuk kurallarının düzenlenmesi ve uygulanması ile ekonomik, sınıfsal, toplumsal ve politik sınırlar arasında iş birliklerinin yaratılması

konusunda en etkili aktör olarak devlet yer almaktadır (Evans, 1996; Woolcock ve Narayan, 2006: 43). Sinerji yaklaşımı, araştırmacılar ve politika yapımcılar için üç temel görev tanımlamaktadır. Bu görevler; belirli bir topluluğun sosyal ilişkilerini, resmi kurumlarının doğası ve kapsamı ile bunlar arasındaki etkileşimi belirlemek; özellikle bağlayıcı ve köprü kuran sosyal sermayenin bütünleştirilmesi için bu sosyal ilişkilere dayalı kurumsal stratejiler geliştirmek; sosyal sermayenin iş birliği, güven ve kurumsal etkinliğin olumlu bulgularının olumsuz etkilerini nasıl dengeleyebileceğini belirlemektir (Narayan ve Pritchett, 1999; Woolcock ve Narayan, 2000).

Yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi temeline dayanan içsel kalkınmanın yerelliğin değişen ölçeklerinde sağlanması için dikkate alınması gereken önemli unsurlardan biri de sosyal sermayedir. Bu çerçevede, sosyal sermaye, toplumun kendini organize edebilme, bilgi edinme ve üretebilme, bu bilgiyi ve örgütlenme kabiliyetini ekonomik sürece katabilme yeteneği ile ilişkilendirilmektedir. Güven, normlar ve ağ yapısı olmak üzere üç temel unsura göre şekillenen sosyal sermayenin kalkınma üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri olduğu bilinmektedir (Putnam, 2000: 16-24). Literatürdeki çalışmaların çoğu, ekonomik kalkınmanın sağlanmasında ve refah artışında sağlıklı ilişkilerin kurulmasını sağlaması nedeniyle sosyal sermaye bileşenlerinden güven unsurunun önemine dikkat çekmektedir. Bu kapsamda, sosyal sermayenin büyüme üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla genel bir denge modeli oluşturan Zak ve Knack (2001), yüksek güven seviyesinin yeniliklerin yaratılmasında, yatırımların artırılmasında ve ekonomik büyümenin sağlanmasında artırıcı etkileri olduğunu ortaya koymuş ve güven seviyesinde meydana gelen düşüşün büyümeyi yavaşlatıcı etkilerine dikkat çekmişlerdir. Çalışmada ayrıca, homojen birey ve grup yapısı ile gelir dağılımındaki eşitliğin güven seviyesini artırdığı belirtilmektedir. Fukuyama (2001), güçlü güven kültürüne ve güvene dayalı güçlü sosyal sermaye alt yapısına sahip olan Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Almanya'nın ekonomik gelişmişliklerinin temel açıklayıcı değişkeni olarak güvene dikkat çekmektedir. Kırsal alanda sosyal sermayenin gelişmesinde etkileşimleri teşvik eden ve aidiyet duygusu yaratan ağlarda, ortak

norm ve beklentilerin önemini belirten Van der Ploeg (2008: 19-24), kırsal alanlardaki yaşam kalitesinin, sosyal yaşamla bağlantılı olduğuna dikkat çekmekte ve dolayısıyla kırsal refah artışının sosyal sermaye ile ilişkili olduğunu vurgulamaktadır.

Bölgesel ekonomik kalkınma çerçevesinde sosyal sermaye kavramı, bir bölgedeki kamusal ve sivil tüm paydaşların dahil olduğu bilgi temelli kalkınmayı sağlayabilmek amacı ile ilişkilendirilerek tanımlanmaktadır. Bu kapsamda, güven ve karşılıklılık temeline dayanan sosyal sermayeyi, koordinasyon ve dayanışma sağlayan, yerel-bölgesel iş birliğini teşvik eden ve yerelliğin farklı ölçeklerindeki tüm aktörlerin dahil olduğu kolektif bir kapasite olarak tanımlamak mümkündür. Akademik yazında yaklaşım farklılıklarına rağmen sosyal ilişkilerin yerel-bölgesel kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma konusunda önemli etkilerinin olduğunu kabul edilmesi açısından artan oranda bir uzlaşma olduğu görülmektedir. Bu kapsamda bireyler, topluluklar ve kurumlar arasındaki ilişkinin doğasının ve derinliğinin yerel-bölgesel kalkınma sürecinin anlaşılmasında oldukça önemli bir faktör olduğunu söylemek mümkündür. Daha çok gelişmekte olan toplumlarda ağırlıklı bağ yapısı olduğu görülen bağlayıcı sosyal sermayenin sürdürülebilir kalkınma açısından olumsuz sonuçlar da yaratabileceği, ancak bu etkilerin kurumsal politikalarla olumlu sonuçlara dönüştürülebileceği, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından daha etkili ve olumlu sonuçlar yaratan köprü kuran sosyal sermaye bağlarının toplumda güven, bilgi ve paylaşımını artıran etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür.

1.2. Yerel Üretici Kooperatifleri, Sosyal Sermaye, Yenilikçilik ve Girişimcilik

Yerel ölçek, ağ yapısının merkezinde yer alan ve tabandan tavana ilişkilerin başladığı temel ölçektir. Putnam (2000: 16), yerel aktörler arasında samimi ve karşılıklı güçlü ilişkilerin olduğunu ve buna bağlı olarak yerelliklerin yüksek yoğunlukta sosyal ağlar veya bağlayıcı sosyal sermaye özellikleri sergilediğini öne sürmektedir. Bireyden başlayan aktör ilişkileri ve bireyler arası ilişkilerin bir ürünü olarak ortaya çıkan kurumsallaşmış yerel aktörler; kültürel,

toplumsal ve ekonomik ilişkilerin kurulduğu ve farklılaşan ölçeklerde geliştirildiği sosyal ağ yapısını şekillendirmektedir. Bu kapsamda, yerelden doğan ve beslenen yerel ekonomik aktörler olarak kooperatiflerin, ortak ekonomik amaçlarla bir araya gelen bireylerin kültürel ve toplumsal ilişkileri çerçevesinde kurulduğunu söylemek mümkündür. Yerel kooperatiflerin sosyal ağ yapısında yarattığı etkiler, girişimcilik ve yenilikçilik uygulamaları kapsamındaki kuramsal çalışmalarda ve aynı zamanda ulusal politikaların uygulanmasında kurumsal bir araç olarak kooperatiflerin ön plana çıkmasını sağlamıştır.

Kooperatiflerin “yerel kooperatif” olarak tanımlanmasında üye yapısı (Sengupta, 2015) ve/veya yönetici yapısı belirleyici olabileceği gibi farklı faktörlerle de yerel tanımlı yapılabilir. Yerel kooperatif (indigenous cooperative), yerel bir toplulukta yer alabilir, yerel bir topluluk tarafından kurulmuş olabilir; yerel olmayan bir topluluk içindeki yerel bireyler tarafından kurulan ya da öncelikli olarak yerel üyeye sahip olan ancak yerel olmayan bireyler tarafından yönetilen yapılara sahip olabilir. Yerel kooperatifler ekonomik üretimin, paylaşımının ve kaynak dağılımının yerel örgütlenmesine dayalı yapılar olarak tanımlanmaktadır (Torgerson, 1981). Aynı zamanda yerel kooperatifler, ekonomik ve toplumsal hedeflerin yanı sıra, çevresel ve kültürel hedefleri de içeren daha geniş değerlere sahiptir. Kooperatif, karşılıklı yardımlaşma temeline dayanan, aşağıdan yukarıya doğru gelişen ve büyük ölçüde gönüllülük ilkesi çerçevesinde kültürel, toplumsal ve ekonomik amaçları bir arada yerine getirmeyi hedefleyen bir yapıdır (Geray, 2014: 21-24). Bu kapsamda, kooperatifleri ortak toplumsal ve ekonomik amaçlar çerçevesinde üyelerinin karşılıklı güvene sahip olduğu, ortak değerleri paylaşan bir topluluk tarafından topluluk için kurulan ve amaca uygun girişimlerde bulunan kurumlar olarak tanımlamak mümkündür. Deng ve diğerleri (2021), sosyal sermaye varlığı ve yapısının, kooperatiflerin kurulması için gerekli olduğunu vurgulamaktadır.

Kooperatifler, yöneticileri ve üyeleri için olduğu kadar öncelikli olarak yöre ve bölgesindeki insanlar için de kamuoyunu aydınlatıcı ve eğitici kurumlardır

(Geray, 2014: 22). Buna ek olarak, sundukları toplumsal yardım ve rehberlik için gerekli kaynağı ticari faaliyet ve piyasa ilişkileri üzerinden yaratırlar (Nizam, 2021: 29). Ticari faaliyetleri ve piyasa ilişkileri kooperatiflerin yerel bir ekonomik aktör olmalarının temel dayanağıdır. Ancak kooperatiflerin yerel bir ekonomik aktör olarak yerel-bölgesel kalkınma uygulamalarında ön plana çıkmalarını yenilikçilik ve girişimcilik çerçevesinde yeniden yapılanmaları sağlamaktadır.

Yenilikçilik ve girişimcilik kavramları, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişte ekonomik gelişmeye katkıları açısından iktisadi gelişme teorilerinde öne çıkmıştır. Girişimcilik konusunu genel olarak yenilikçilik kavramı çerçevesinde ele alan Schumpeter (1934), ekonomik kalkınmanın temel faktörü olarak kabul ettiği girişimcilik işlevinin; yeni ya da daha iyi bir kalitedeki malın piyasaya sunulması, yeni bir üretim yönteminin geliştirilmesi, hammadde ya da yarı mamul mal temini için yeni bir kaynağın bulunması, herhangi bir sektörde yeni bir organizasyonun yürütülmesi olduğunu vurgulamıştır (Sciascia ve De Vita, 2004: 6). Schumpeter'in ekonomik gelişme modeline göre, aktörler girişimci yapısı ve yenilikçilik uygulamaları ile ekonomik değişmeyi sağlamaktadır. Bir aktör olarak girişimciyi, en temel anlamda, dönüşümün öznesi ve yeniliğin uygulayıcısı olarak tanımlamak mümkündür. Literatürde yenilikçilik genel olarak yaratıcılığın ortaya konulması olarak tanımlanmaktadır. Lumsden (1999) ise, yenilikçiliği (innovation), yaratıcılık süreci sonucunda oluşan düşünsel ürünün uygulanabilirliği olarak tanımlamaktadır. Yaratıcılık ise, akılcılık, orijinallik (özgünlük), soyutlama, ayrıntı-detaylandırma ve yaratıcılık konusunun olgunlaşma sürecinin tamamlanması (fikrin olgunlaşmadan bitirilmesine karşı dirençlilik) olmak üzere beş temel unsur ile ilişkili olarak değerlendirilmektedir (Torrance, 1998: 1-4). Örgütsel açıdan yenilikçilik ise, en temel anlamda yaratıcılığın uygulamaya konulduğu eylemler olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda herhangi bir üretim veya yönetim sürecinin geçmişten beri devam eden bir uygulamanın dışına çıkılarak önceki biçiminden farklılaştığı eylemleri, örgütlerde yenilikçilik uygulamaları olarak ele alınmaktadır. Bununla ilişkili olarak teknoloji

kullanımı ile katılım ve yönetim yapısı, örgütlerde yaratıcılık ve yenilikçilik ortamlarını teşvik eden kurumsal yenilikçi eylemler olarak tanımlanabilir.

Yenilikçilik yoluyla ekonomik gelişmeyi teşvik etmeyi amaçlayan sosyal girişim ve/veya üçüncü sektör kuruluşu olarak yeni nesil kooperatifler yerel ölçekteki önemli yerel girişim aktörleridir. Adil üretim ve adil tüketim ilişkileri çerçevesinde yapılan alternatif sistemler oluşturmayı amaçlayan yeni nesil kooperatifler, ekonomik, çevresel, kültürel ve toplumsal hedefler kapsamında yenilikçi iş kombinasyonları sunmaktadır. Dana (2007: 4-5), yerel girişimciliğin kendi kendine yeterliliğin yanı sıra arazi mülkiyet yapısını ve arazi kullanımını korumak, sosyoekonomik koşulları güçlendirmek ve geleneksel kültürü canlandırmak da dahil olmak üzere birden fazla amacı olduğunu öne sürmektedir. Yerel girişimciliğin çevresel, toplumsal ve kültürel boyutta amaçlarının olması, girişimcilik yapısından farklılaştığı temel noktadır. Yerel girişimcilik ve kooperatifçilik ilkeleri birlikte değerlendirildiğinde bir girişimci türü olarak kooperatifçiliğin aslında yerel kültür, çevre ve toprakla ilişkiye verilen önem çerçevesinde amaçlar geliştirdiği ve yerel girişimci özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Bu noktada kooperatifçiliğin ortaya çıkmasında önemli bir faktör olan sosyal sermayenin, benzer şekilde yeni nesil kooperatiflerin ortaya çıkmasında ve yenilikçilik uygulamalarının yapısı ve sayısının belirlenmesinde de önemli etkilerinin olduğuna dikkat çekmek gerekir.

Yeni nesil kooperatifler, toplumsal ve çevresel sorunlara karşı duyarlı olmak hedefleri ile ilişkili olarak üretimin daha sağlıklı, çevre dostu biçimde üretildiği hem adil üretim hem de adil tüketim ilişkileri çerçevesinde yapılan alternatif sistemler oluşturmayı amaçlamaktadır (Nizam, 2021: 29). Üretim, tüketim ve yönetim sistemleri açısından yenilikçi yaklaşımlar geliştirmeye açık olan yeni nesil kooperatifler, sahip oldukları sosyal sermaye ve girişimci yapılarının gereği olarak sosyal ağlarda yer alma ve yerel aktör ağları oluşturma eğilimindedirler. Bu noktada, geleneksel kooperatiflerde yoğun olarak görülen bağlayıcı sosyal sermaye yapısının yanı sıra yeni nesil kooperatiflerde köprü kuran

sosyal sermayenin de yoğunlaştığını belirtmek gerekir. Sosyal sermaye yapısındaki bu gelişme kooperatiflerin sosyal ağ yapısında etkin aktör olma ve yeni ağlar yaratma olasılıklarını artırmaktadır. Sosyal ağlara dahil olmak kooperatiflere öğrenme kapasitesini ve bilgi paylaşımını artırmak gibi çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Sosyal ağlar ve yoğun sosyal ilişkiler, öğrenme kapasitesi ile bilgi paylaşımını kolaylaştıran etmenlerdir. Bilginin paylaşılması ise, fikirlerin serbest akışını kolaylaştırarak yenilikçiliği geliştirebilir (Al Saifi vd., 2016; Ritala vd., 2015; RETHINK, 2013). Başka bir ifadeyle ağ kaynaklı sürekli bilgi akışı ve öğrenme, kooperatiflerin yerel girişimci olarak dönüşmesini ve yenilikçilik uygulamalarını artırmalarını sağlayan etmenlerden bazılarıdır. Tüm bu dönüşüm süreçleriyle bağlantılı olarak, yerel kooperatiflerin yerel dinamikleri ağ ilişkileri çerçevesinde etkin kullanan yerel ekonomik aktörler olarak gelişmenin yerelden başlayarak bölgesel ölçeğe yayılmasında ve bu kapsamda sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında önemli etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür.

2. Alan Çalışması: Sınırlı Sorumlu Ödemiş

Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma

Kooperatifi (Bademli Kooperatifi)

2.1. Yöntem

Son yıllarda, politika yapıcılar, üretimde ölçek ve/veya kapsam ekonomilerinin elde edilmesi ve bilgi alışverişinin kolaylaştırılması gibi avantajlar sağlayabileceği temeline dayalı olarak kırsal alanlardaki yerel aktörler ve firmalar arasındaki iş birliğinin ve ağların geliştirilmesini teşvik etmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de merkezi yönetim ve yerel yönetim birimlerinin kamu ihtiyacının karşılanması amacıyla yerel kooperatiflerden alım yapması ile başlayan iş birliği ilişkileri yerel kooperatiflerin kamunun tedarik zincirine ve yerel-bölgesel sosyal ağ ilişkilerine dahil olmalarına yol açmıştır. Çalışmanın bu kısmında öncelikli olarak merkezi ve yerel yönetim birimlerinin yerel kooperatiflerle iş birliği geliştirmesine olanak tanıyan yasal-yönetimsel çerçeve ile iş birliği uygulamalarına yer verilmiştir. İkinci olarak İzmir BŞB ve yerel kooperatifler arasında alım garantili sözleşme ile başlayan yerel-bölgesel

uygulamalar kapsamında yerel aktör ağ ilişkilerinin kurulduğu öncü örneklerden biri olarak İzmir ili Ödemiş ilçesi ve Küçük Menderes Havzası’nın mevcut durumu ile kooperatifçilik ve kooperatif faaliyetleri bağlamında yenilikçilik altyapısı ele alınmıştır.

Alan çalışmasında Havza, mekansal olarak Ödemiş, Tire, Bayındır ve Kiraz ilçeleri; yerel aktörler ise havzadaki kooperatifler ve Türkiye Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatif Birlikleri (KÖY-KOOP); İzmir ilçe belediyeleri, İzmir BŞB, İzmir İl Tarım Müdürlüğü ve İZKA olarak sınırlandırılmıştır. Alan çalışması kapsamında, 2018, 2019 ve 2022 yıllarında toplam 11 aktör ile toplam 19 adet derinlemesine görüşme yapılmıştır (Bkz. Ek-1). Kooperatif ve birliklerde yönetim kurulu başkanları, kamu kurumlarında ise belediye başkanları veya ilgili idarecilerle yapılan görüşme süreleri, 40 ile 135 dakika arasında farklılık göstermiştir. Farklı zaman dilimlerinde aynı örneklem için görüşmelerin yapılmasının temel nedeni, yerel yönetim seçim sonuçlarının ve COVID-19 pandemisinin kooperatiflerin gelişmelerinde ve kent bölge ölçeğinde aktör ağ ilişkilerindeki etkilerini saptamaktır. Kooperatif ve birlik yönetim kurulu başkanları ile yapılan görüşmeler, kuruluşun tarihsel gelişme süreci, örgütlenme yapısı, ortak değerler ve aidiyet, üretim yapısı ve kapasitesi, üretici yapısı, ciro artışı, satış ve ihracat bilgileri, üyelere sağladıkları hizmetler, yenilikçilik altyapısı, aktör ilişkileri ana başlıklarına göre yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Kamu kurumu temsilcileri ile yapılan görüşmeler ise, yerel-bölgesel özellikler, tarım sektörünün yapısı, sorunları ve potansiyelleri, yerellikler arası ekonomik ve mekansal ilişkiler, aktör ilişkileri başlıkları çerçevesinde yarı yapılandırılmıştır.

Bu makalenin alan çalışması kapsamında Bademli Kooperatifi öncelikli olarak havza bazında ele alınmış; daha sonra ilişkileri ve içyapısı incelenmiştir. Bu çerçevede, yeni nesil kooperatiflerin sosyal sermaye ve ağ ilişkilerinin yerel-bölgesel kalkınmaya etkileri, Ödemiş’te faaliyet gösteren Bademli Kooperatifinin yenilikçilik uygulamaları, yerel girişimci yapısı ve sosyal sermaye yapısı üzerinden analiz edilmiştir. Kooperatifin tarihsel gelişimi ve sosyal sermaye

yapısı, alan çalışması sırasında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerin deşifre edilmesi; yenilikçilik uygulamalarının yapısı ise hem derinlemesine görüşmelerin deşifresi hem de yerel ve bölgesel kamu kurumlarının sağladığı teşvik ve hibe projeleri (Bkz. Ek-2) üzerinden içerik analizi yapılarak elde edilmiştir.

2.2. Türkiye’de Yerel Üretici Kooperatiflerin İşleyişine İlişkin Yasal Yönetmelik Çerçeve ve Uygulamalar

Türkiye’de tarımsal amaçlı üretici ve üretici örgütlerinin teşvik edilmesi ve desteklenmesi kapsamında yetki sahibi olan merkezi yönetim birimi T.C. Tarım ve Orman Bakanlığıdır. 5488 sayılı Tarım Kanunu (RG, 2006a) ile 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (RG, 2018a), Bakanlığa üretici örgütleri ile ilgili görev ve yetkileri veren genel kanunlardır. Üretici örgütleri ile ilgili olarak, Tarım Kanunu’nun 12’nci maddesinde tarımsal amaçlı kooperatif ve birliklerin desteklenmesi ve yönlendirilmesi görevi Bakanlığa verilmiştir. Bakanlık ayrıca mezkur Kanun’un 13’üncü maddesinde tarım sektöründe sözleşmeli üretimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için gerekli düzenlemelerin yapılması hususunda yetkilendirilmiştir. Buna ek olarak, tarımsal destekleme araçlarının düzenlendiği 15’inci maddede belirtilen desteklerin verilmesinde sözleşmeli üretimi özendirme amacıyla üreticilere öncelik tanınacağı belirtilmiştir. Tarımsal amaçlı diğer örgütler olan satış kooperatifleri ve birlikleri ile tarım kredi kooperatif ve birliklerinin teşvik edilmesi ve desteklenmesi hususundaki görev ve yetkiler ise 3572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun (RG, 2000), 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu (RG, 1972), 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (RG, 2018a) ile T. C. Ticaret Bakanlığına verilmiştir. Yasal ve yönetsel açıdan tarımsal amaçlı kooperatiflerin ve birliklerin bağlı buldukları merkezi yönetim birimlerinin farklılaşmasının tarımsal politikalar ve kooperatifçilik uygulamalarında çok başlılığa neden olduğu söylenebilir. Bu durum, tarımsal amaçlı kooperatiflerin Bakanlıkların uyguladığı

teşvik ve desteklerin tümünden yararlanmalarını kısıtlamaktadır. Kooperatifçiliğe ilişkin politikaları ve uygulamaya yönelik destek araçlarını belirlemek; kooperatiflerin kuruluş, işleyiş ve denetlenmesine yönelik düzenlemeler yapmak gibi yetkilere sahip Bakanlıkların, kooperatiflerin iş birliği geliştirme ve sosyal ağlara dahil olma olanaklarını doğrudan etkileyebilen temel bir aktör olmalarına karşın, Bakanlık ve kooperatif ilişkilerini iş birliği ve ağ ilişkileri kapsamında ele almak mümkün değildir.

Tarımsal amaçlı üretici örgütleri ile ilgili doğrudan tanımlanan bir görevi olmamakla birlikte aktörler arası iş birliğini güçlendirmek, yerel potansiyeli harekete geçirmek, sürdürülebilir bölgesel gelişmeyi sağlamak görev ve yetkileri ile kalkınma ajanslarının, tarımsal amaçlı kooperatifler açısından bölgesel ölçekteki en önemli kamu kuruluşu olduğunu söylemek mümkündür. 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’un 5’inci maddesine göre, ajanslar; kırsal ve yerel kalkınma kapsamında bölgelerin kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğini geliştirerek bölgesel gelişme hedeflerini sağlamak görev ve yetkilerine sahip kuruluşlardır (RG, 2006b). Kanun, 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile 2018 yılında yürürlükten kaldırılmış olsa da kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin usul ve esaslar aynı kapsamda 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yeniden düzenlenmiştir (RG, 2018b; 2018c). Mezkur Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin ajanslara verdiği iç ve dış kaynaklı fon kullanımını düzenleme ve programlama yetkisi ile proje bazlı destek programları kapsamında kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına destek sağlanmaktadır. Bu kapsamda, ajanslar tarımsal amaçlı kooperatiflerde, proje üretme, teknik ve ekonomik desteklerden faydalanma çerçevesinde, yenilikçilik uygulamalarını ve girişimciliği teşvik etmektedir. Buna ek olarak, kooperatiflerin yerel-bölgesel aktör etkileşimini artırdığı, iş birliği kapasitesini geliştirdiği ve yerel-bölgesel ölçekli sosyal ağlara dahil olmalarına olanak sağladığını söylemek mümkündür.

Yerel ölçekte tarımsal amaçlı kooperatiflerin etkinliklerinin artırılmasına ve işbirliği kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik uygulamalara yasal dayanak oluşturan kanunlar, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15'inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7'nci maddesinin ek fıkrası ve 21'inci maddesinin ikinci fıkrasıdır. Ancak kooperatiflerin yerel-bölgesel ölçekte etkinliklerinin artmasını sağlayan temel yasal dayanağın 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun olduğunu belirtmek gerekir. Adı geçen Kanun'un 7'nci maddesi ile 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görev ve sorumluluklarının düzenlendiği 7'nci maddesine eklenen fıkraya göre "Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler" (RG, 2004; 2005; 2012). Yasal düzenleme büyükşehir belediyelerine ve ilçe belediyelerine tarım ve hayvancılığı desteklemek konusunda geniş yetkiler vermiştir. Nitekim Kanun hükümlerine dayanılarak yapılan yasal ve yönetsel düzenlemelerin, büyükşehir belediyelerinin teşkilat yapısında tarımsal hizmetlere yönelik ayrı bir birim kurulması ve/veya alım garantili sözleşmeler çerçevesinde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde bulunan tarımsal amaçlı kırsal ve tarımsal kalkınma kooperatifleri, üretici kooperatifleri, üretici birlikleri ile belediyeler arasında iş birliği kurulması ve kooperatiflerin yerel-bölgesel ölçekte kamunun tedarik zincirine dahil olması gibi ilçe ve il kapsamlı bütüncül uygulamalara yön verdiği görülmüştür.

Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin kurumsal yapısı internet siteleri üzerinden incelendiğinde, 30 büyükşehir belediyesinin 25'inde tarımsal hizmetlerin görülmesi ve üretici örgütleriyle ilişkilerin tek elden yürütülmesi amacıyla "tarımsal hizmetler" veya "kırsal hizmetler" daire başkanlıklarının kurulduğu görülmüştür. İlgili büyükşehir belediye meclislerince onanan Tarımsal Hizmetler/Kırsal Hizmetler Daire Başkanlıklarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikler incelendiğinde ilgili birimlerin "tarım alanlarının, toprak ve su kaynaklarının korunmasını sağlamak, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları ile ortak projeler yapmak, üreticilerle iş birliği geliştirmek, kooperatif ve birlikler gibi üretici

örgütlerine sözleşmeli üretim desteği sağlamak, üreticinin rekabetçilik kapasitesini geliştirmek, üretimle ilgili teknik destek sağlamak, eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapmak" amaçlarıyla kurulduğu gözlemlenmiştir. Bu kapsamda İzmir BŞB'nin, 2012 yılındaki yasal düzenlemeleri dayanak olarak kullanarak 2014 yılından itibaren kurumsal örgüt yapısını yeniden şekillendirdiği ve üretici örgütleri ile alım garantili sözleşmeler yaparak yerel-bölgesel iş birliği girişimlerini uygulayan ilk yerel yönetim olduğu görülmüştür.

2.3. İzmir İli, Küçük Menderes Havzası ve Ödemiş İlçesinde Yerel Üretici Kooperatifleri

Tarımsal üretimle özdeşleştirilen kırsal alanlarda tarım sektörü kapsamında geliştirilen iş birliklerini beşeri sermaye yapısı ve sosyal ağ ilişkilerinden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Başka bir ifadeyle, yerel aktör ilişkilerinin gelişmesinde ve iş birliklerinin kurulmasında, yere özgü toplumsal ve kültürel yapı ile birikim süreçlerinin etkisi bulunmaktadır. Bu kapsamda, İzmir BŞB ile tarımsal kalkınma kooperatifleri arasındaki iş birliklerinin gelişmesinde kurumsal ve yasal yapının iş birliği yaratma olanakları sağlaması kadar yerel yöneticilerin liderlik özellikleri, aktörler arası etkileşime ve iş birliğine açık olmak, üretim ve kooperatifçilik kültürünün gelişmiş olması, toplumsal ve kurumsal uyum sağlama kapasitesinin yüksek olması gibi yerelin sahip olduğu özelliklerin de etkili olduğunu belirtmek gerekir.

İzmir BŞB'nin tarımsal üretimin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla üreticinin desteklenerek yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi girişimleri, aktörler arasında iş birliğinin ve yerel aktör etkileşiminin artırılarak yerel ekonominin geliştirilmesi ve yerel-bölgesel kalkınmanın sağlanması açısından başarılı bir uygulamadır. İzmir uygulamalarındaki başarı, mekansal planlama politikalarında hedefler ve ihtiyaçlar doğrultusunda özgün ve tematik planlama mekanizmaları geliştirilmesi ile ilişkilidir (Ecerel, 2018: 22-54). İzmir modeli olarak tanımlanan bütüncül uygulamalar, temelde dört amaç çerçevesinde şekillenmektedir: yaşam kalitesinin artırılması, yönetim ve katılımçılık

yapısının sağlanması, yenilikçilik ve sürdürülebilirlik. Modelin geliştirilmesinde dört aşamalı bir süreç ön görülmüştür. Bu süreçler, belirlenen amaçlara uygun olarak kavramsal ve kuramsal tartışmalar çerçevesinde modelin tanımlanması, İzmir BŞB'nin son üç dönemdeki faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve geleceğe ilişkin strateji ve politikaların geliştirilmesi temeline dayanmaktadır (İBB, 2018a: 9-52). BŞB'nin tarım sektörü odaklı yerel-bölgesel kalkınma politikalarının başarısı ise, farklı yerelliklerin farklılaşan özelliklerinin gözetilerek yerel dinamiklerin harekete geçirilme çabası ve bütüncül politika uygulamaları ile ilişkilidir. Kalkınmaya etkilerinin yanı sıra modelin, tarım sektörünün yeniden yapılanmasında ve yerel bir sivil toplum aktörü olarak tarımsal kooperatiflerin gelişmesinde de olumlu etkileri bulunmaktadır (Tekeli, 2018: 125-208; İBB, 2018b: 24-183).

İzmir modeli kapsamında, kırsal kalkınma çerçevesinde İzmir BŞB'nin, bir taraftan alım garantili üretim sözleşmeleri, ortak projeler geliştirilmesi ve

yeni pazar ilişkileri kurulmasına yönelik uygulamalar ile tarımsal kalkınma kooperatiflerinin üretim ve verimliliğinin artırılması; kent bölge ölçeğinde üretim tüketim ilişkilerinin geliştirilmesi için müdahaleler gerçekleştirirken, diğer taraftan da bölgenin tarımsal potansiyelinin ve üretimin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik planlama çalışmaları yürüttüğü görülmektedir. Bu kapsamda kırsal üretim sisteminin bütünleşmiş hale getirilmesi için kırsal alanların yollarında iyileştirme ve bu yolların ana ulaşım güzergahlarına bağlanması gibi ulaşım altyapısına yönelik çalışmalar ile tarım topraklarının kirlenmesinin önlenmesine ve korunmasına yönelik havza ölçekli çalıştaylar ve danışma toplantıları düzenlemesi, toprak analizini teşvik etmesi gibi çeşitli uygulama araçları geliştirmiştir (Eceral vd., 2019).

İzmir'de tarımsal istihdamın nüfusa oranının ve tarım sektöründeki büyüme oranının Türkiye ortalamasının üzerinde gelişme göstermesinde (Tablo 1), yerel yönetimlerin tarım sektörüne yönelik uygulamalarının olumlu etkileri olduğu düşünülmektedir.

Tablo 1: İzmir'de Tarım Sektörünün Büyüme Eğilimi (Kaynak: Ege'de SonSöz, 2017; Sipahi, 2010 verileri kullanılarak çalışma kapsamında hazırlanmıştır.)

	2016-2017 nüfus artış oranı (%)	2015-2016 tarımsal istihdamın nüfusa oranındaki değişme (%)	2002-2014 tarım sektörü büyüme oranı (%)	2007-2017 süt üretimi artış oranı (%)
İzmir ili	1.32	+0.6	5.3	240
Türkiye	1.35	-1.1	2.1	150

İzmir, tarımsal üretim kültürü ve kooperatifçilik kültürünün tarihsel gelişimi açısından köklü bir geçmişe sahiptir. İlin tarımsal üretim ve örgütlenme kapasitesinin gelişmiş olması, kültürel ve toplumsal birikim ile ilişkili olduğu kadar tarım arazilerinin

varlığı ve toprak verimliliği ile de ilişkilidir. Küçük Menderes Havzası il sınırlarının içinde büyük ölçüde verimli tarım arazilerinin bulunduğu ve tarımsal üretimin yoğunlaştığı bir bölgedir (Tablo 2).

Tablo 2: Küçük Menderes Havzası'nda Tarım Alanlarının İlçelere göre Dağılımı (Kaynak: İzmir Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, 2019a verileri kullanılarak çalışma kapsamında hazırlanmıştır.)

	İlçeler	Tarım Alanı	Sulanan Alan	Sulanmayan Alan	İlçe tarım alanı/ İzmir* (%)
Küçük Menderes Havzası	Bayındır	30.563,09	13.881,09	16.682	9
	Beydağ	5.304,7	1.455,7	3.849	2
	Kiraz	18.414,26	9.463,26	8.951	5
	Ödemiş	33.621,5	24.279,5	9.342	10
	Tire	27.388,5	16.225,6	11.162,9	8
	Toplam	115.292,05	65.305,15	49.986,9	33
İzmir Toplam		344.423,72	193.171,75	151.251,97	100

*İlçe toplam tarım alanının İzmir ili tarım alanı toplamına oranı (yüzde). Tabloda gösterilen alan büyüklüğü birimi hektardır. Küçük Menderes Havzasında yer alan Menderes, Tire, Torbalı, Selçuk ilçeleri metropoliten alanın birinci derece etki alanında kalmaları ve sektörel yapıları nedenleriyle bu çalışma kapsamında değerlendirmeye dahil edilmemiştir.

İzmir'in tarım alanlarının yaklaşık üçte biri Küçük Menderes Havzası'nda yer almaktadır. Havza içinde ilçelere göre tarım arazisi dağılımında Ödemiş, en fazla (yüzde 29) tarım alanına sahip ilçedir. İzmir'de

faaliyet gösteren 139 tarımsal kalkınma kooperatifinin 65'i Küçük Menderes Havzası'nda bulunmakta, bu çalışma kapsamında ele alınan örnekleminde ise 48 tanesi yer almaktadır (Tablo 3).

Tablo 3: Küçük Menderes Havzası'nda Faaliyet Gösteren Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin İlçelere göre Dağılımı
(Kaynak: İzmir Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, 2019a; 2019b verileri kullanılarak çalışma kapsamında hazırlanmıştır.)

İlçe	Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri		Tarımsal Amaçlı Kooperatif* Sayısı		Tarımsal Kalkınma Kooperatif Sayısının toplam kooperatif sayısına oranı**	Tarımsal Kalkınma Kooperatif Sayısının İzmir Tarımsal Kalkınma Kooperatif sayısına oranı***
	Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı	Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı		
Bayındır	8	1.079	14	1.942	57	6
Beydağ	1	18	2	68	50	1
Kiraz	11	3.566	16	4.357	73	8
Menderes	8	511	19	1.775	42	6
Ödemiş	19	3.949	29	5.511	66	14
Selçuk	3	64	6	345	50	2
Tire	9	2.577	16	3.398	43	6
Torbalı	6	658	14	1.272	56	4
Havza Toplam	65	12.422	116	18.668	56	47
İzmir Toplam	139		371		38	100

* Tarımsal Amaçlı Kooperatif, tarımsal kalkınma kooperatifi, sulama kooperatifi ve su ürünleri kooperatifi sayısı toplamını ifade etmektedir.

** İlçedeki tarımsal kalkınma kooperatifi sayısının ilçedeki toplam kooperatif sayısına oranı (yüzde).

*** İlçedeki ve havzadaki tarımsal kalkınma kooperatifi sayısının İzmir ilindeki toplam tarımsal kalkınma kooperatifi sayısına oranı (yüzde). Küçük Menderes Havzasında yer alan Menderes, Tire, Torbalı, Selçuk ilçeleri metropolitan alanın birinci derece etki alanında kalmaları ve sektörel yapıları nedeniyle bu çalışma kapsamında değerlendirmeye dahil edilmemiştir.

Küçük Menderes Havzası'nda faaliyet gösteren tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sayıca en fazla olduğu ilçe Ödemiş olup İzmir'de bulunan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin yüzde 14'ü bu ilçede yer almaktadır. İldeki tarım arazisi ve tarımsal amaçlı kooperatiflerin dağılımı göz önünde bulundurulduğunda Havzanın tarım sektörü kapsamında tarımsal üretim kültürü ve tarımsal örgütlülük kültürü çalışmaları için önemli bir araştırma örnelemi olduğu görülmektedir. Küçük Menderes Havzası'nda faaliyet gösteren tarımsal amaçlı kooperatiflerin üye sayısı (Tablo 3) incelendiğinde, havza genelinde yaklaşık 19.000 adet üreticinin kooperatif ortağı olduğu görülmektedir. Bu durum Küçük Menderes Havzası'nda tarımsal üreticilerin örgütlülük kültürünün İzmir il geneline göre daha gelişmiş olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak, havza içinde tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sayıca en fazla olduğu Ödemiş, tarımsal kalkınma kooperatifi ortak sayısı ve tarımsal amaçlı kooperatifleri toplam ortak sayısının en fazla

olduğu ilçedir. Üreticinin örgütlülük durumu ve ortak yapısı birlikte değerlendirildiğinde ilçede tarımsal üretimde örgütlülük kültürünün ve kooperatifçiliğin gelişmiş olduğunu söylemek mümkündür.

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı ile İZKA'nın destek türleri ve desteklenen projeler (Bkz. Ek-2) incelendiğinde, İzmir Küçük Menderes Havzası'ndaki tarımsal amaçlı kooperatiflerin en fazla sayıda proje ürettiği ve desteklerden yararlandığı görülmektedir. Destek türlerine yapılan başvurular incelendiğinde ise, kooperatif projelerinin üretim teknolojilerini yenileme ve araştırma geliştirme (Ar-Ge) altyapısı geliştirme amaçlarıyla gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Her iki destek kapsamında sayı ve kapsam açısından en fazla başvuruyu Tire Süt ve Bademli Kooperatiflerinin yapmış olması dikkat çekmektedir. Bu durumu, sosyal sermaye ile bağıntılı olarak tarımsal örgütlerde yenilikçilik uygulamaları; girişimciliğin adı geçen kooperatiflerde gelişmiş olması ve süreklilik göstermesi ile ilişkilendirmek mümkündür.

Bademli Kooperatifi, Ödemiş'teki en eski ve yaklaşık 700 kişi ile ortak sayısı en fazla olan kooperatiftir. Kooperatif üretim tesis ve yapılarında yenilikçi teknolojinin kullanılmasının yanı sıra hava durumu, hastalık ve zararlılarla mücadele konusunda ön bilgi sağlamak amacıyla erken uyarı sistemi kullanılması, yenilenebilir enerji kullanımı, doku kültürü laboratuvarı gibi üretim teknolojisinde yenilikçilik uygulamaları ile Ar-Ge altyapısını oluşturduğu bilinmektedir (Bkz. Ek-2 ve Tablo 4). Kooperatifin öğrenme ve bilgiyi uzmanlaşma yoluyla deneyimsel olarak bütünleştirmeyi amaçlayan uygulamaları; kooperatifçilik ile ilgili çeşitli platformlara katılımı, üretim, dağıtım ve tüketim ağlarında farklı ölçekteki kamu ve özel aktörlerin dahil olduğu iş birliği ağlarında yer alması, kooperatifin sürdürülebilir gelişimini sağlayan faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi farklı kapsamda çok sayıda yeni teknoloji kullanımı ve Ar-Ge yatırımları, kooperatifi yerel girişimci aktör olarak ön plana çıkarmakta ve bu tip uygulamaların diğer kooperatifler üzerinden bölgede yayılmasına olanak sağlamaktadır.

2.4. Sınırlı Sorumlu Ödemiş Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve Sosyal Sermaye Bağlamında Yerel-Bölgesel Kalkınma İlişkileri

Bademli, İzmir ili Ödemiş ilçesine bağlı bir mahalledir. Tarihsel olarak bakıldığında Bademli'de iklim, toprak yapısı ve üretim kültüründen dolayı ön plana çıkan meyve fidancılığını küçük arazide yoğun emek gerektiren küçük aile işletmeleri tarafından yapılan geleneksel bir üretim¹ veya yerel tarım olarak tanımlamak mümkündür. Fidan üretimine dayanan tarımsal üretim sürecinde gereksinme duyulan ihtiyaçların ve üreticinin ihtiyaçlarının karşılanmasının yöre için ortak ve öncelikli durumu tarımsal amaçlı örgütlülüğü gerekli ve zorunlu hale

getirmiştir. Bu noktada, yerel üretim ve üretim amaçlı ortak ihtiyaçların karşılıklı yardım ve dayanışma çerçevesinde kendi üretim alanında ve yerel üretici tarafından karşılanması amacıyla tüzel kişiliğe sahip ekonomik bir kuruluş olarak kooperatif, yörenin tarımsal amaçlı örgütlenme ihtiyacını karşılayan kurumsal uygulama olarak ön plana çıkmıştır. Derinlemesine görüşmelerde, kooperatifin kuruluş aşamasında yerel üreticilerin yanı sıra dönemin belediye başkanının önemli etkileri² olduğu belirtilmiştir. Kurulmasında etkili olan birey ve aktörler dikkate alındığında, Bademli'deki fidan üreticileri tarafından kurulan ve yönetilen Bademli Kooperatifinin yerel kooperatif özelliği gösterdiğini ve kooperatifin kurulmasında yerel ihtiyaçların karşılanması önceliğinin ve bağlayıcı sosyal sermayenin önemli etkileri olduğunu söylemek mümkündür.

1968 yılında kurulan Bademli Kooperatifi, meyve fidanı, süs bitkisi, pastörize süt, yoğurt, ayran, tereyağı, kaşar peyniri, zeytinyağı üretimi ve arıcılık alanlarında faaliyet göstermekte ve ortaklarının üretim giderlerinin temin edilmesi, pazarlama, üretilen sütün soğuk zincirinde toplaması gibi faaliyetlere destek olmaktadır. Ödemiş Merkez ve Bademli 'de toplam 700 ortağı bulunan Kooperatif, 250 kişiye daimi istihdam sağlamaktadır. Ekim, dikim işlemleri için sağladığı geçici istihdam olanakları da göz önünde bulundurulduğunda Kooperatif, bölge için önemli bir istihdam kaynağı yaratan ekonomik bir aktördür. Kooperatifin taşınmazlarının³ özellikle 2000'li yıllardan itibaren çeşitlendiği ve üretim araçlarını teknolojik yenilikçilik kapsamında yenilediğini söylemek mümkündür. Bu kapsamda, Kooperatifin gerçekleştirdiği yenilikçilik uygulamalarını (Tablo 4); üretim teknolojisi, yenilenebilir enerji, Ar-Ge, markalaşma ve pazarlama faaliyetleri kapsamında gruplamak mümkündür.

Tablo 4: Bademli Kooperatifi Yenilikçilik Uygulamaları (Kaynak: İzmir Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, 2019b; İZKA, 2019 ve 2019 derinlemesine görüşme verileri kullanılarak çalışma kapsamında hazırlanmıştır.)

Yenilikçilik alanı	Yenilikçilik altyapısı	Yenilikçilik uygulaması
Üretim teknolojisi	Üretim tesisi kurulması, onarımı ve yenilenmesi	Soğuk süt zinciri kurulması ve ekipmanlarının yenilenmesi Süt ürünleri üretim tesisi kurulması Meyve paketleme tesisi kurulması Zeytinyağı fabrikası restorasyonu Zeytinyağı dolum tesisi kurulması
Yenilenebilir enerji	Yenilenebilir enerji altyapısı kurulması	Güneş enerjisi santrali kurulması
Araştırma geliştirme	Ar-ge altyapısı oluşturulması	Beşeri sermaye yatırımları Sempozyum, kongre ve çalıştay katılımları İşbirlikleri geliştirilmesi Proje hazırlama ve uygulama kapasitesinin geliştirilmesi Doku kültürü laboratuvarı kurulması Erken uyarı sistemi kurulması
Markalaşma	Kooperatif markalarının yaratılması	Bademli markasının kurulması Potemia markasının kurulması
Pazarlama	Pazarlama kapasitesinin geliştirilmesi	Web sitesi kurulması Aktör ağ ilişkilerine dahil olmak ve yeni ağlar oluşturmak Alım garantili sözleşmeler gerçekleştirmek Elektronik ticarete geçmek

Örgütlerdeki yenilikçilik uygulamalarının önemli bir bileşeni ve öncü uygulama alanı olarak üretim teknolojisi kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler, kaynak israfının önlenmesi ve verimliliğin artırılması, üretim kapasitesinin geliştirilmesi, ürün çeşidi ve üretim kalitesinin artırılması, üretimin çağdaş koşullarda gerçekleştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlarına hizmet etmektedir.³ Kooperatifin yenilenebilir enerji kullanımı amacıyla kurduğu ve enerji ihtiyacının yüzde 40'ını sağladığı güneş enerjisi santrali, üretim maliyetlerinin düşürülerek maddi kaynak israfının önlenmesine ve üretimden kaynaklanan çevresel ve doğal tahribatın azaltılmasına olanak sağlamaktadır.

Kooperatif yenilikçilik ve Ar-Ge temelli çalışmaları kapsamında öncelikli olarak teknik personel yetiştirmek ve istihdam etmek amacıyla beşeri sermaye yatırımları⁴ gerçekleştirmektedir. Kooperatifin üretim konusunda teknik hizmet sağlayacağı beşeri sermaye altyapısını oluşturmasıyla birlikte, envanter oluşturma, iş birliği, araştırma ve proje geliştirme altyapısını da kurduğu söylenebilir. Kooperatif, 1999 yılından itibaren üniversite ve araştırma kuruluşları ile iş birliği⁵ içerisinde. Söz konusu iş birlikleri kapsamında araştırma, ıslah, dünyadaki gelişmeler, ilaçlama ve bitki hastalıkları konularında bilgilendirme toplantıları ve eğitimler gerçekleştirmektedir. Ulusal ve uluslararası fonlardan yararlanmak için geliştirdiği

projeler ile kooperatif özellikle üretim teknolojisi yenilenmesi, yenilenebilir enerji kullanımı ve Ar-Ge tesisleri kurulması çerçevesindeki yenilikçilik uygulamaları için akçal kaynak yaratmıştır. Bu çerçevede kurulan doku kültürü laboratuvarı ve erken uyarı sistemi Kooperatifin fark yaratan yenilikçilik uygulamaları olarak ön plana çıkmaktadır. Doku kültürü laboratuvarında sert çekirdekli ve yumuşak çekirdekli bitkilerin ari embriyolarının yetiştirilmesi, ürün çeşitliliği geliştirmek amacıyla anaç üretimi araştırmaları yapılmaktadır. 2022 yılı itibarıyla Kooperatif bünyesinde her tür için farklı sayıda anaç üretimi olan toplam 21 türde meyve fidanı, 83 tür süs bitkisi yetiştirilmektedir. Buna ek olarak, doğal kaynak tahribatı, iklim değişikliği ve kuraklık konularına duyarlılık gösteren Kooperatifin Ar-Ge çalışmaları kapsamında susuzluğa dayanıklı bitki türleri çalışmaları bulunmaktadır. Erken uyarı sistemi ise, hava durumu, hastalık ve zararlılarla mücadele konularında ön bilginin sağlanarak çiftçinin uyarılmasına, üretimin zayı olmasının önlenmesine olanak sağlamaktadır.

Pazarlama kapasitesinin geliştirilmesi çerçevesinde Kooperatif öncelikli olarak markalaşma çalışmaları yürütmüş ve bir internet sitesi⁶ kurmuştur. Ar-Ge iş birliklerine ek olarak yöresinde ve Küçük Menderes Havzası'nda yer alan diğer üretici birlikleri ile iş birliğini geliştirdiği dolayısıyla yerel-bölgesel

ölçekte aktör ağlarına katıldığı izlenmektedir. Derinlemesine görüşmeler, bu konuda güvene dayalı ilişki türünün öncelikli etkisi olduğunu ve ilişki derinliğinin de karşılıklılık ve güven çerçevesinde arttığını göstermiştir. Kooperatifin üretim ve araştırma ağlarına ek olarak ürün satışı üzerinden dağıtım, tüketim ve yönetim ağlarına da katılma eğilimi gelişmiştir. Kooperatifin ürün satışı yaptığı yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası aktörler ile geliştirdiği iş birliği, tüketim ağlarını oluşturmasına ve pazar ilişkilerini geliştirmesine olanak sağlamıştır. Bu kapsamda, Kooperatif 1984 yılından itibaren Suriye ve diğer Orta Doğu ülkelerine, 2008 yılından itibaren ise Türki Cumhuriyetlerine meyve fidanı ve dış mekan süs bitkisi ihracatı yapmaya başlamıştır. 1990'lı yıllarda Japonya ve Hollanda pazarlarına girmek amacıyla girişimde bulunmuştur. Bu noktada, meyve fidanı üreticiliğinde Kooperatifi ön plana çıkaran ve uluslararası aktör ağlarına dahil eden temel girişimin, 1984 yılında Suriye Tarım Bakanlığı'nın 2 milyon adet çeşitli meyve fidanı temin edilmesi amacıyla açtığı ihaleye girmesi ve kazanması sonucunda gerçekleştiğini belirtmek gerekir. Kooperatifin ihaleden haberdar olması ve katılması dönemin kooperatif başkanının Bademlili bir arkadaşı vasıtasıyla gerçekleştiği ifade edilmiştir. Benzer şekilde, Hollanda ve İtalya'ya ortakların vizyonunu geliştirmek amacıyla yapılan ilk ziyaretlerin bu ülkelerde çeşitli ticaret ilişkileri olan hemşehriler ve arkadaşlar aracılığıyla yapıldığı belirtilmiştir. Dolayısıyla Kooperatifin uluslararası aktör ilişkilerinin kurulmasında formal olmayan üçüncü kişilerin önemli etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumu, aynı yerellikteki ekonomik aktörlerin etkileşimlerinin farklı ölçekteki aktör ağlarına dahil olma olanakları yarattığı ve aynı zamanda topluluk aidiyeti üzerinden gelişen bağlayıcı sosyal sermaye ile ikili ilişkiler ve kurumsal ticaret ilişkileri çerçevesinde gelişen köprü kuran sosyal sermayenin bütünleştiği bir örnek olarak değerlendirmek mümkündür. Bu noktada örnek kapsamında, serbest piyasa ekonomisi koşullarında faaliyet gösteren ekonomik aktörler arasında ulusüstü aktör ilişkilerinin kurulmasında devletin düzenleyici aktör etkinliğinin olduğunu söylemek mümkün değildir.

2012 yılı öncesinde kooperatif ürünlerinin bölgesel ölçekte kamu idaresi olarak temel tüketicilerinin il özel idareleri, ilçe özel idareleri, valilikler, tarım il müdürlükleri ve ilçe müdürlükleri olduğu bilinmektedir. 6360 sayılı Kanun (RG, 2012) ile büyükşehir belediyelerinin bölgesel ölçekte en önemli kooperatif ürünleri tüketicisi olması yönündeki yasal zeminin oluşmasıyla Bademli Kooperatifi ile İzmir BŞB arasında alım garantisine dayanan üretim-tüketim iş birliği kurulmuştur. BŞB ile yapılan alım garantili sözleşme, üretimin tüketilmesini garanti altına alması, sabit gelir yaratması, marka tanınırlığını ve güvenilirliğini artırması, diğer yerel-bölgesel idari aktörleri teşvik etmesi, kooperatifin yeni aktör ilişkileri kurması olanağı yaratması gibi çeşitli avantajlar sağlamıştır. Tüm bu avantajlar Kooperatifin diğer kamu kurum ve kuruluşları ile alım garantili iş birliği geliştirme girişimlerini teşvik etmiş ve yerel-bölgesel ölçekte aktör ağlarını çeşitlendirmiştir. Bu kapsamda, Kooperatifin aktör ilişkisi kurma ve sosyal ağlara dahil olma hususunda girişimcilik kültürünün gelişmesinin Kanun'un yürürlük tarihinden önce başlayan bir süreç olduğunu ve sonrasında da ekonomik girişimlerinde benzer yöntemleri kullanmaya devam ettiğini belirtmek gerekir. Ancak adı geçen Kanun, ulusal pazar içinde sosyal ilişki ve ağlar açısından Kooperatifin farklı kamu ve özel sektör aktörleri ile etkileşimini artırarak köprü kuran sosyal sermaye erişimini geliştirmiştir. Ayrıca, üretim, dağıtım ve tüketim ilişkileri kapsamında Kooperatifin tüketiciye doğrudan erişme amacıyla e-ticaret için gerekli altyapıyı oluşturma çalışmalarının olduğunu belirtmek gerekir.

2019 ve 2021 yılı verileri karşılaştırıldığında Kooperatifin yurt içi satışlarının yüzde 41, öz kaynaklarının ise yüzde 95 artış gösterdiği görülmektedir (Bademli Kooperatifi, 2021; 2022). 2019-2020 yılları değerleri karşılaştırıldığında yurt içi ve yurt dışı satışların azaldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, derinlemesine görüşmelerde de belirtildiği gibi COVID-19 pandemisi nedeniyle ortaya çıkan pazar daralması⁷ kooperatifin ekonomik gelirlerine yansımaları ile ilişkilendirilebilir. Pazar daralmasına karşın Kooperatifin öz kaynaklarındaki artışın ise, üretimdeki yenilikçilik ve verimlilik artışı ile ilişkili olarak yurt içi satışlardaki payını

artırmasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Derinlemesine görüşme deşifreleri, yurt içi satışların, Kooperatifin ulusal ölçekteki farklı aktör ağlarına dahil olması ve farklı aktörlerle iş birliği kurması sonucunda arttığını göstermektedir.

Kooperatifin proje bazlı faaliyetlerinin yanı sıra, kurulduğu günden bugüne yöresindeki sosyal yaşantı ve ilişkiler kapsamında da faaliyetler yürüttüğü bilinmektedir. Bademli ortaokulunun kurulması amacıyla kooperatif gelirin belirlenmesi için bir kısmının ilgili derneğe aktarılması, benzer şekilde İzmir-Aydın kara yolunun yapımı için kooperatif bilanço karının bir kısmının tahsis edilmesi gibi girişimleri Kooperatifin yöresindeki sosyal yaşantıyı doğrudan etkileyen eylemleridir. Kooperatif yönetiminin şeffaf ve katılımcı yönetim anlayışı çerçevesinde ortakları ile danışma toplantıları yapması ile eylem ve stratejileri belirlerken katılımcı karar verme ilkesini benimsemesi, yöresinde katılım ve yönetim kültürünün gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Buna ek olarak kooperatif ortakları ile aile başına sahip kişilerin istihdam edilme kapsamında öncelikli olması Kooperatifin bağlayıcı sosyal sermaye yapısının aidiyetin ve topluluk kültürünün gelişmesi açısından olumlu yapıcı etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Özetle Kooperatifin üretimi riske eden tehlikelerle mücadele araçları geliştirmesi, ortak eylem yaratma ve karar alma süreçlerine katılım sağlaması, istihdam yaratması gibi eylemleri üretici ortak ile kooperatif arasındaki güven ilişkisini geliştirmekte ve üretimin sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından üretici ortak ile kooperatif arasındaki ilişkinin karşılıklılık yapısını güçlendirmektedir. Dolayısıyla kooperatifin bilgi ve sosyal ağ sunması üreticinin katılımını teşvik etmesinin yanı sıra kırsal alanda refah artışı için gerekli görülen sosyal sermayenin gelişmesini teşvik etmektedir.

Faaliyet gösterdiği yerel-bölgesel ölçekteki kooperatifler arasında Bademli Kooperatifinin kuruluşundan günümüze birçok girişim türünde öncü olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirdiği eylemleri sıralamak gerekirse; 1968 yılında kurulan Kooperatif Küçük Menderes Havzası'nda aktif olarak faaliyet gösteren en eski kooperatiflerden biridir, yöresinde ihracat yapmaya (1984) ve alım garantili sözleşme uygulamasına⁸ başlayan ilk

kooperatiflerdendir, soğuk süt zincirini kuran ilk Kooperatiftir⁹, farklı ölçek ve türde kurum-kuruluş için/ veya birlikte proje geliştiren ve gerçekleştiren ilk kooperatifler arasında yer almaktadır. Faaliyet konusu ve kooperatifçilik ile ilgili üniversiteler ile gerçekleştirdiği çalıştaylar ve araştırma kuruluşları ile geliştirdiği iş birlikleri Kooperatifin araştırma kapasitesini artırmaktadır. Bu çerçevedeki eylemleri ile Kooperatif hem bilinirliğini artırmakta hem de faaliyet gösterdiği sektörde yöresindeki öncü aktör olma özelliğini devam ettirmektedir. Kooperatifin Ar-Ge kapasitesinin ve pazarlama ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla yaptığı uygulamalar birbirini desteklemiş ve özellikle aktörler ile kurulan ilişki türleri zaman içerisinde gelişerek çeşitlenmiştir. Dolayısıyla araştırma amacıyla kurulan iş birliğinin pazarlama kapsamında gerçekleştirilen uygulamalardan biri olarak tanımlanan Kooperatifin tüketim ağlarını geliştirmesine olanak tanıdığını söylemek mümkündür. Bu noktada, Kooperatifin bağlayıcı sosyal sermaye ile köprü kuran sosyal sermaye bağ yapısının gelişmiş olduğunu ve köprü kuran sosyal sermaye ilişkilerinin iş birlikleri geliştirme ve farklı ölçeklerdeki aktör ağlarına dahil olma durumlarını belirlediği anlaşılmaktadır.

Derinlemesine görüşmelerde Kooperatif yönetiminin ve ortaklarının kooperatif işlerinde sahip oldukları güvene dayalı sosyal ağları kullandıkları ifade edilmiştir¹⁰. Bu kapsamda, Kooperatif ortağı çiftçilerin toprak, emek, bilgi ve ağlar dahil olmak üzere kaynaklar üzerinde tam kontrole sahip oldukları ve işlerini güven ilişkilerine dayandırdıkları anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, adil, şeffaf ve katılımcı yönetim yaklaşımı, Kooperatifin sosyal ilişkilerinin ortağı olan tüm çiftçilere yayılmasına olanak sağlamaktadır. Söz konusu yönetim yaklaşımı, kooperatif içi çatışmaların ortaya çıkmasını önleyerek kooperatif eylemlerinde köprü kuran sosyal sermayenin gelişmesini ve iş birliği kurma kapasitesinin artırılmasına olanak sağlamaktadır. Bu durum, Kooperatifin aktör ağ ilişkileri kurmasında sosyal sermayenin önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, birey olarak çiftçilerin ve örgüt olarak Kooperatifin, faaliyet alanlarında girişimcilik ve yenilikçilik

ilkeleri kapsamında bir dizi uygulamalar yaptığı görülmektedir. Yenilikçilik kapsamında, üretim tekniklerini yenilikçilik altyapısında dönüştürmek, üretim kalitesi ve kapasitesini artırmak amacıyla faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

2.5. Yerel Üretici Kooperatiflerinin ve Farklı Ölçeklerde Kurulan Ağ İlişkilerinin Yerel-Bölgesel Kalkınmaya Etkileri

Tarımsal amaçlı üretim ve üretici örgütlerinin teşvik edilmesi kapsamında Türkiye'deki yasal ve yönetsel düzenlemelerin ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte aktörler açısından farklılaşan önemli etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Ulusal ölçekte; merkezi yönetim birimleri açısından üretim, kredi ve satış niteliklerine göre tarımsal amaçlı kooperatiflerin desteklenmesi sürecinde politika üretme ve uygulama yetkilerinin farklı kurumlara verilmiş olması, özellikle uygulama aşamasında tarımsal politikaların bütünlüğünün ve koordinasyonunun sağlanamamasına neden olmaktadır. Politikaların merkezi yönetim birimlerince belirlenerek taşra teşkilatlarının yalnızca uygulama aşamalarında etkin olması, yerelde farklılaşan ihtiyaçların karşılanması ve sorunların çözülmesi bakımından etkili sonuçlar alınamamasına neden olmaktadır. Bölgesel ölçekte; kalkınma ajansları sağladığı proje bazlı destekler ile tarımsal amaçlı kooperatiflerde yenilikçilik ve girişimcilik yapısını teşvik etmektedir. Destek programlarından bölgede faaliyet gösteren tüm kooperatif türlerinin faydalanabilmesi, yenilikçilik uygulamalarının ve girişimcilik yapısının kooperatiflerin birbirine örnek oluşturmasıyla yerelden bölgeye ve/veya bölgeden yerele yayılmasına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda destek programına başvuruların kooperatifler arasında yayılması ve yaygınlaşmasının yerel aktör etkileşimini artırdığını söylemek mümkündür. Yenilikçilik ve girişimcilik yapısının yerel ve bölgesel ölçekte gelişmesini sağlama, yerel aktör etkileşimini artırma, aktörler arası iş birliğinin kurulması ve sosyal ağlara dahil olma açısından kalkınma ajanslarının tarımsal kalkınma kooperatiflerinin gelişmesi ve yerel-bölgesel kalkınmanın sağlanması bakımından önemli etkileri olduğu anlaşılmaktadır. Yerel ölçekte ise, tarım sektörüne yönelik politikaları ve uygulamaları ile

belediyelerin ve büyükşehir belediyelerinin tarımsal amaçlı kooperatiflerin gelişmesi ve yerel kalkınmanın sağlanması kapsamında önemli sonuçlar yaratabildiği görülmüştür. Ancak tarım ve hayvancılığı desteklemek konusunda 6360 sayılı Kanun'un (RG, 2012), belediyelere verdiği görev ve yetkileri idarenin ve yöneticilerin inisiyatifine bırakacak şekilde tanımlanmış olması, belediyelerdeki uygulamaların ve kurumsal yapıların farklılaşmasına olanak tanımıştır. Bununla ilişkili olarak, belediyelerin yerel ve bölgesel ölçekte tarım sektörü, kooperatifçilik, aktör etkileşimi ve kalkınma açısından etkilerinin değerlendirilmesinde her bir yerellik için öncelikle ilgili belediyelerin uygulamalarının göz önünde bulundurulması gerektiği anlaşılmaktadır.

Tarım ve hayvancılığın gelişmesinin desteklenmesi kapsamında İzmir BŞB'nin; üretimin teşvik edilmesi, istihdam olanaklarının geliştirilmesi, kırdan kente göçün önlenmesi ve kırsal ekonomik yapısının geliştirilmesi olmak üzere kırsal alanlara yönelik dört temel hedefi bulunmaktadır (İBB, 2018a). Bu hedeflerle ilişkili olarak alım garantili üretim sözleşmesi, üretici ile ortak projeler geliştirilmesi, yeni pazar ilişkilerinin kurulması, ulaşım bağlantılarının geliştirilmesi gibi uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Ulaşım bağlantısı bir taraftan üretim alanı ile tüketim alanını bütünleştirerek yeni pazar ilişkileri kurulmasını sağlarken diğer taraftan kır ve kent arasında daha etkin bir hareketlilik olanağı yaratarak gündelik yaşam biçimini ve mekansal etkileşimi artırmaktadır. Dolayısıyla ulaşım bağlantılarının geliştirilmesine yönelik uygulamalar, kırsal kendi içinde ve kır ile metropoliten kent arasında farklı yerellik ölçeklerinin erişimini artırarak yeni sosyal ağ ilişkileri kurulmasını mümkün hale getirmektedir. BŞB'nin tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla kooperatiflerle yaptığı alım garantili sözleşme uygulamalarının tarımsal ve yerel kalkınmanın sağlanması için olumlu etkileri olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, yerel aktör odaklı işbirliği ilişkilerinin geliştirilmesi, yerel özelliklerin farklılıklarının ve ihtiyaçlarının karşılanması temelinde farklılaşan programlar oluşturulması; tarımsal-yerel kalkınmanın sağlanması amacıyla mahalle, ilçe, havza gibi farklı yerellik ölçeklerinde bütüncül politikalar geliştirilmiş olması; karar alma süreçlerine yerel

aktör katılımının teşvik edilmesi gibi farklı etkenlerin gözetilmesi yerel dinamiklerin harekete geçirilmesini ve BŞB uygulamalarının başarılı olmasını sağlamıştır.

Ancak bu etkilerin ortaya çıkmasında tarımsal üretimin yoğunlaştığı kırsal alanların sahip olduğu yerel özellikler ile üretim ve kooperatifçilik kültürünün gelişmiş olmasının da etkisi olduğunu belirtmek gerekir. Küçük Menderes Havzası özelinde verimli tarım arazilerinin ve su kaynaklarının varlığı ile iklim özellikleri, tarımsal üretimin gelişmesinde belirleyici olmuştur. Havzadaki yerleşmelerde ekonominin tarım sektörüne dayalı olarak gelişmesi ve tarımsal üretim süreçlerinde karşılaşılan ortak sorunlar ile ilişkili olarak üretim kültürü ve tarımsal amaçlı örgütlenme kültürünün Havza'daki bir birikim sürecinin ürünü olarak geliştiğini söylemek mümkündür. Tarımsal arazi yapısı, tarımsal amaçlı kooperatifçilik sayı ve yapısı açısından karşılaştırıldığında Havza içerisinde Ödemiş ilçesinin ağırlıklı önemi olduğu anlaşılmaktadır. Tarımsal üretim araçlarının ve üreticinin yoğunlaştığı bir yerellik olan Ödemiş ilçesinin Havza'da mekansal olarak merkezi ve diğer yerellikler için eşit erişilebilir bir konumda bulunması tarımsal gelişme açısından havza ölçeğinde ilçenin merkezleşmesini sağlamıştır. Bununla birlikte, alan çalışması kapsamında yapılan derinlemesine görüşmelerde, Ödemiş'te faaliyet gösteren Bademli Kooperatifinin Havza ve il ölçekli diğer yerel aktörlerle etkileşiminin yüksek olduğu, yenilikçilik ve girişimcilik uygulamalarının Havza'daki diğer tarımsal amaçlı kooperatiflere örnek olduğu görülmüştür. Sosyal sermaye yapısı ile ilişkili olarak Bademli Kooperatifi üzerinden analiz edilen yenilikçilik uygulamaları ile girişimcilik ve kooperatifçilik yapısının, tarımsal üretim kültürünün birikim süreci ile bağlantılı olarak Küçük Menderes Havzası'ndaki tarımsal amaçlı diğer kooperatiflerde de benzer gelişme gösterdiği düşünülmektedir. Bu kapsamda, Yavaşoğlu ve Eceralın (2022), Küçük Menderes Havzası'ndaki kooperatiflerin yararlandıkları destek türlerini inceledikleri araştırma kooperatifler ve bölge açısından önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Çalışmaya göre, yenilikçilik kapsamındaki projeler kooperatiflerde üretim kalitesi ve verimliliği artırmasının yanı sıra yenilikçilik

ve girişimcilik yapısını da güçlendirmektedir. Bölgesel ölçekte ise aktör ağ ilişkilerini artırarak iyi uygulamaların paylaşılması, örnek teşkil etme, girişimcilik ve yenilikçilik uygulamalarının yerelden bölgeye yayılmasında etkili olduğunu, birbirleri ile etkileşim içinde oldukları alanların öğrenen bölge¹¹ olma kapasitesini geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, Bademli Kooperatifinin kuruluş tarihçesi ve yenilikçilik uygulamaları incelendiğinde, Havza'daki diğer kooperatiflere örnek teşkil ettiği ve söz konusu uygulamaların bölgeye yayılmasında önemli yerel bir aktör olduğu değerlendirilmektedir.

Yerel tarım, yöreye özgü ürün deseninin geleneksel bilgi birikimi çerçevesinde sürdürülebilir üretiminin sağlanmasıdır. Yerel tarım ve yerel toplulukla ilişkili olarak tarımsal üretimin yoğunlaştığı kırsal alanlardaki sosyal ilişkilerin aidiyet hissi yüksek ve dezavantajlı gruplar için öncelikli öneme sahip olan güçlü grup içi bağ yapısı, üreticinin ortak ihtiyaçlarını karşılamak ve ortak sorunlarını çözmek amacıyla birlikte hareket etmeyi ve örgütlenmeyi zorunlu hale getirmektedir. Bu durum, ortak eylemin tarımsal amaçlı örgütlenme biçimi olarak ortaya çıkan yerel kooperatiflerin kuruluş aşamasında bağlayıcı sosyal sermayenin önemini ortaya koymaktadır. Bademli Kooperatifi örneğinde kooperatifin sahip olduğu ilişki türlerinin ve dahil olduğu aktör ağlarının zaman içerisinde geliştiği ve çeşitlendiği saptanmıştır. Bu durum, kooperatiflerin kuruluş aşamasında gerekli görülen bağlayıcı sosyal sermaye ile birlikte köprü kuran sosyal sermaye bağ yapısının da gelişebileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, köprü kuran sosyal sermayenin çeşitli tür ve ölçekte iş birlikleri geliştirme ve farklı ölçeklerdeki aktör ağlarına dahil olma durumlarını belirlediği görülmektedir.

3. Sonuç ve Değerlendirme

Bademli Kooperatifi örneği üzerinden yapılan bu çalışmada, yerel ölçekte desteklenen kooperatiflerin sosyal sermayenin köprü kuran bağ yapısını geliştirdiği, yenilikçilik ve girişimcilik odaklı projelerini artırdığı, iş birliği kurma kapasitelerini geliştirdiği, farklı tür ve ölçekteki aktör ağlarına dahil olma kapasitelerini ve yerel ölçekte karar alma

mekanizmalarına katılımlarını sağladığı ve böylece yerelden bölgeye yayılan bir gelişme dinamiği yarattıkları tespit edilmiştir. Bademli Kooperatifi örneği özelinde ise, yerel ölçekte iç ilişkilerini koruyarak bir üretim kültürü gerçekleştiren ve dış ilişkilerini küresel ekonomik sistemle bütünleştiren, fırsatları algılayabilen ve girişimcilik ilkeleri çerçevesinde yeniden yapılanan kooperatiflerin daha da başarılı olduğu; kent bölge ölçeğinde kamu sektörü tedarik grubu oluşturarak, kamunun gıda alım politikalarında önemli bir değişme yaratabildikleri, iyi uygulamaların paylaşılmasını ve tedarikçilerin bir araya gelmesini sağlayarak yeni aktör ağ ilişkileri oluşturdukları ortaya konmuştur. Bademli Kooperatifinde sosyal sermaye ve ağ ilişkilerinin mevcudiyeti, kooperatif merkezli yerel gelişme dinamiğini harekete geçirebilmekte böylelikle ekonomik, teknolojik ve toplumsal olarak gelişmenin öncelikle kendi bölgelerine ve ardından etki alanlarına yayılmasını sağlamaktadır. Kooperatiflerin yenilikçilik ve girişimcilik alanlarındaki etkinliklerini artırması, diğer aktörler ile etkileşim içerisinde olarak bölgenin öğrenen bölge olma kapasitesini de geliştirmektedir. Ayrıca, tarımsal kalkınma kooperatiflerini yerel yönetimlerle ve/veya diğer kooperatiflerle olan ilişkileri ve iş birlikleri farklı ölçeklerde farklı aktörlerin dahil olduğu yeni sosyal ağlar yaratabilme kapasitesini ve böylelikle de karar alma süreçlerini etkileyebilmektedir. Bununla birlikte, yerel aktörler arası ve/veya kooperatif içi gerilimlerin ortaya çıkma ihtimaline karşı farklı grupları ve çıkarları temsil etme çabaları ile birlikte şeffaf ve adil olma ilkeleri çerçevesinde yerel aktörler tarafından bir yönetim yaklaşımının benimsenerek çatışan aktörler arasındaki müzakerelerin iyi yönetilebilmesinin, yerel- bölgesel ölçekte köprü kuran sosyal sermayenin gelişmesine ve iş birliği kurma kapasitesinin artırılmasına olanak sağlayacağını da vurgulamak gerekir.

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sosyal ağ ilişkilerinin şekillenmesinde etkili olan köprü niteliğinde sosyal sermayenin önemli etkiler yarattığı anlaşılmaktadır. Ancak ekonomik, siyasi, yasal ve kurumsal yapının sosyal ağların ve sivil toplum etkinlikleri üzerindeki belirleyici etkisi sosyal sermayedeki baskın bağ yapısının dönüştürülmesinde

veya çeşitlendirilmesinde etkilerini göstermektedir. Bu noktada, sosyal sermayenin geliştirilmesi için araçların belirlenmesinde etkili olan kamu ve özel sektör kurumlarını, sosyal ilişki ve ağlar açısından düzenleyici/arabulucu bir değişken olarak ele almak mümkündür. Yüksek düzeyde köprü kuran sosyal sermayenin var olması ve yönetim yapılarının işlenmesi, ilişkisel ağlar üzerinden ekonomik, toplumsal, kültürel tüm dinamiklerin harekete geçirilmesi ve kaynakların kullanılmasına olanak tanınması ile ilişkili olarak, sürdürülebilir gelişmenin sağlanması için gerekli görülmektedir. Bir başka ifadeyle, yerel, bölgesel ve ulusal ölçekte devlet, sivil toplum ve özel sektör aktörlerinin ortak amaçlar çerçevesinde bir araya gelebilecekleri ve ortak karar alma mekanizmaları oluşturup uygulayabilecekleri tartışma platformlarına sahip olmaları ve ortak eyleme geçebilmeleri sürdürülebilir gelişmenin sağlanması için oldukça önemlidir.

Kentsel ve bölgesel sistemin üretim, tüketim, ve gıda dağıtım ağları ile ulaşım güzergahları gibi bileşenleri dinamik ve birbiriyle ilişkili olmasının yanı sıra, aktör ağ ilişkilerinin yeniden üretilmesinde de etkilidir. İzmir modeli kapsamında ekonomik, sektörel, mekansal ve örgütlenme yapısı boyutlarıyla bir bütün olarak oluşturulan stratejilerin uygulanması, tek bir bileşene yönelik olsa dahi farklı bileşenleri de etkileyerek yeni ağ ilişkilerinin kurulmasını sağlamıştır. Stratejilerin sektör-mekan-aktör odaklı olarak ilişkisellik yaklaşımı çerçevesinde ele alınması ise, politikaların ve planlama çalışmalarının uygulanabilirliğini artırmasının yanı sıra kalkınma dinamiklerinin yerelden bölgeye yayılan bir şekilde harekete geçirilmesinde etkili olmuştur. Bu nedenle, politikaların belirlenmesinde ve mekansal planlama çalışmalarında yere özgü dinamikler ve kültürel birikim süreçleri ile birlikte kentsel ve bölgesel sistemin tüm bileşenlerinin dikkate alınarak aktör-ağ ilişkileri odaklı bütüncül stratejilerin oluşturulmasının sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için önemli etkiler yaratabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Konu ile ilgili ileride yapılacak çalışmalarda sosyal ağ analizleri çerçevesinde yerel aktör ilişkilerinin sürdürülebilir kalkınmaya etkilerinin araştırılmasının, yerel-bölgesel politikaların belirlenmesinde önemli etkileri olacağı görülmektedir.

Bilgilendirme

Yazar Katkıları

Yazar 1: Literatür taraması/makale fikrinin oluşturulması/yöntemin planlanması/makalenin içeriğinin belirlenmesi ve organizasyonu/verilerin elde edilmesi ve işlenmesi/analiz/makale yazımı/inceleme

Yazar 2: Literatür taraması/makale fikrinin oluşturulması/yöntemin planlanması/makalenin içeriğinin belirlenmesi ve organizasyonu/verilerin elde edilmesi ve işlenmesi/analiz/makale yazımı

Çatışma Beyanı

Yazarlar tarafından herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Fon Desteği

Bu Çalışma, TÜBİTAK tarafından 117K818 nolu Proje kapsamında desteklenmiştir.

Etik Standartlara Uygunluk

Bu Çalışma için Gazi Üniversitesi Etik Kurulu'nun 23.02.2021 tarihli ve E-56497898-302.99-35942 numaralı Kararı ile onay alınmıştır.

Etik Beyanı

Yazarlar tarafından bu Çalışmada bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu; yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği, çalışma kapsamında yapılan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler için gerekli etik kurul izinlerinin alındığı beyan edilmiştir.

Teşekkür

Bu makale "İzmir Örneği ile Türkiye'de Değişen Yerleşme Örüntüsünün Yorumlanması" başlıklı 117K818 kodlu TÜBİTAK projesiyle desteklenen, birinci yazar Fahriye Yavaşoğlu'nun doktora tez çalışmasının bir parçası olarak üretilmiştir.

Dipnot

- 1 Ancak söz konusu geleneksel üretim biçimi, 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu'nun (RG, 2006c) büyük üreticileri teşvik etmesi sonucunda değişmeye başlamıştır. Kanun'un amacı, bitkisel üretimde verim ve kaliteyi yükseltmek, tohumculuk sektörünün yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi için gerekli olan düzenlemeleri gerçekleştirmektir. Tarla ve bağ-bahçe bitkileri, orman ve diğer bitki türleri için tohumlukların üretimi, sertifikasyonu, ticareti, piyasa denetimi ve kurumsal yapılanmalar ile ilgili düzenlemeleri kapsayan Kanun, sadece kayıt altına alınan tohumların üretimine ve ticaretine izin vermektedir. Türkiye Tohumcular Birliğine bağlı alt birliklerin kurulmasını ve tohumculukla ilgili faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişilerin alt birliklere katılmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak COVID19 pandemisinde olduğu gibi talep azalması, pazar daralması gibi durumlarda küçük aile ziraatı olarak üretim yapan üreticilerin ayakta kalabildiği, çok büyük işletmelerde zararın karşılanamaması nedeniyle işletmelerin kapanması ile sonuçlanan bir süreç deneyimlenmiştir. Bu kapsamda, tohum ve fidancılık sektörü için üretim-dağıtım-tüketim süreçlerinde meydana gelen herhangi bir değişikliğe karşı yerel üreticinin dayanıklılığı ve uyum sağlama kapasitesinin daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte Bademli örneği, yerel üretim kültürünün ve yerel üretici yapısının, üretimin sürdürülebilirliği ve kültürün yerellikteki birikim sürecinin sürekliliği açısından korunması gerektiğini ve yasal-yönetimsel dönüşümlerde yerel özelliklerin dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.
- 2 2018 KBB görüşmesinde: '...Kooperatif, 1968 yılında kurulmuştur. Kuruluş aşamasında, sermayeden daha fazla harcama yapılmış ve o zamanki belediye başkanı çoğunu kendisi karşılamıştır' şeklinde ifade edilmiştir.
- 3 Kooperatifin üretim ve yönetim amacıyla kullanılan; idari bina, muhasebe ve toplantı salonundan oluşan Kooperatif merkezi, zeytinyağı fabrikası (1974), soğuk hava deposu, süt ürünleri tesisi (2009), doku kültürü laboratuvarı (2012), güneş enerji santrali (2016), dış mekan süs bitkileri genç fide üretim tesisi ve meyve paketlenme tesisi ile zeytinyağı dolum tesisinden oluşan taşınmazları mevcuttur.
- 4 2022 KBB görüşmesinde: '...Armutta bir hastalık vardı onun araştırmaları için biz Ar-Ge çalışmalarına başladık. İlk başladığımızda Ödemiş Meslek Yüksek Okulunda bir kız vardı orada bir çocukla evliydi o da asmacıydı. O ikisini o dönem hemen her gün getirdim ben buraya' ve '...ıslah ve araştırma kuruluşunuz biz Bademli Kooperatifi olarak otuza yakın mühendisle çalışıyoruz' ve 2018 KBB'de: 'zooteknik işe alarak ortakların eğitilmesini sağladık' şeklinde ifade edilmiştir.
- 5 2018 KBB görüşmesinde '1999'da Ege Üniversitesinde fidancılık teknolojileri geliştirme (FİTEK) kurulmasıyla üniversitelerle işbirliğimiz başlamıştır. Ege, Osmangazi ve Isparta Süleyman Demirel Üniversiteleri dahil olmak üzere 6 üniversite ile işbirliği içerisindeyiz, araştırma, ıslah, dünyadaki gelişmeler, ilaçlama ve bitki hastalıkları konusunda bir araya geliyoruz, bilgilendirme toplantıları, çalıştaylar düzenliyoruz, gelip burada eğitimler düzenliyoruz' 'Hollanda ile çalıştık; vizyon geliştirmek amacıyla ortaklarımızı Hollanda ve İtalya'ya eğitim amaçlı götürdük' ve 2022 KBB görüşmesinde '...otuza yakın mühendisle çalışıyoruz. AING ıslah ve araştırma yapan firmaların bir birliği, uluslararası bir birlik bu. Biz de artık bu birliğe üyeyiz' şeklindeki ifadeler Kooperatifin farklı araştırma işbirlikleri olduğunu göstermektedir.
- 6 <https://bademlikoop.org.tr/>
- 7 2022 TBB görüşmesinde: 'Türkiye içindeki satışlar pandemiden öncesine göre kötüye gitti. ...yurtdışı satışlarındaki değişim çok önemli olmadı' ve '...ama maliyetler arttığı için tabii bu kalemlerdeki satışlar da etkilendi.' şeklinde ifade edilmiştir.
- 8 2018 İBB görüşmesinde belirtilmiştir: 'Sözleşmeli üretim modeline ilk defa Tire Süt Kooperatifi ile başlandı sonra Bayındır Çiçekçilik Kooperatifiyle bütün park ve bahçelerdeki bitki ihtiyacımızı, ağaç, fidan gibi ihtiyaçlarımızı da oradan karşılayarak Bayındır Çiçek Kooperatifine de destek olmaya başlıyoruz. Arkasından Urla Bademler Kooperatifi yine çiçekçilik yapıyor onlara destek olmaya başlanıyor sözleşmeli üretim modeliyle. Sonrasında Bademli Kooperatifi var Ödemiş, onlardan fidan, yoğurt vb. şeyler de almıyor artık zeytinyağı alınmaya başlandı.'
- 9 2018 KBB görüşmesinde belirtilmiştir: 'İlk soğuk zincir 55 tane tank alımı ve sağım makinaları alımı sonucunda bölgede ilk defa bizde başlamıştır.'
- 10 2018 TBB görüşmesinde 1984 yılında Suriye Tarım Bakanlığı'nın açtığı ihaleye girmeleri ile ilişkili olarak: '... Meyve fidanında ön plana çıkmamız da dış pazara açılmamız da bu adımla başlamış oldu. İhaleden Kooperatif olarak haberimiz, bir arkadaşımız (Başkanın Bademlili bir arkadaşı) vasıtasıyla olmuştu' ve 2022 TBB görüşmesinde: 'Bademli'deki üreticiler, bireysel olarak bu ihracatı yapamaz, kooperatif ise rüşvet, siyasi ilişkiler gibi nedenlerle bazı ihracatları yapamıyor. Bu noktada, kooperatif ortakları arasından büyük üreticilerin kendi aralarında bir firma kurarak ihracata yönelmeleri için teşvik ettik. ... Ortaklık kapsamında büyük üreticilerden oluşan büyük firmalar, kooperatifin bileşeni oldukça birlikte gelişmek ve piyasada var olabilmek ancak mümkün oluyor. Bu büyük üreticiden oluşan firmaların ihracatı arttıkça Kooperatifin de üretimi ve ihracatı artıyor' şeklinde ifade edilmiştir.
- 11 1990 sonrasında bilgi ve ortak öğrenme, yenilikçi ortam çerçevesinde şekillenen bilgi toplumuna geçiş süreci, yeni bir bölge tanımı olarak öğrenen bölgeyi vurgulamaktadır. Genel bir ifadeyle, öğrenen bölgeyi bilgi ve yaratıcı fikirlerin toplandığı, bunların oluşması için gerekli buluşçu ortamı sağlayan bölge olarak ifade etmek mümkündür.

Kaynakça

- Al Saifi, S. A., Dillon, S., McQueen, R. (2016). The Relationship Between Face to Face Social Networks and Knowledge Sharing: An Exploratory Study of Manufacturing Firms. *Journal of Knowledge Management*, 20 (2), 308-326.
- Bademli Kooperatifi (S.S. Ödemiş Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi). (2021). Bademli Kooperatifi Çalışma Raporu, *İzmir*, 1-76.
- Bademli Kooperatifi (S.S. Ödemiş Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi). (2022). Bademli Kooperatifi Çalışma Raporu, *İzmir*, 1-80.
- Barr, A. (2002). The Functional Diversity and Spillover Effects of Social Capital. *Journal of African Economies*, 11 (1), 90-113.
- Dana, L. P. (2007). Toward a Multidisciplinary Definition of Indigenous Entrepreneurship. In L. P. Dana and R. B. Anderson (Eds.), *International Handbook of Research on Indigenous Entrepreneurship*. Gloucestershire: Edward Elgar Publishing Limited, 3-8.
- Deng, W., Hendrikse, G., Liang, Q. (2021). Internal Social Capital and the Life Cycle of Agricultural Cooperatives. *Journal of Evolutionary Economics*, 31 (1), 301-323.
- Eceral, T. Ö. (2018). İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar Uygulamaları. İçinde *İzmir Modeli Çalışmaları: İzmir Büyükşehir Belediyesinin Fiziki Plan Yaklaşımları*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi. 18-55.
- Eceral, T. Ö., Şenbil, E. Y., Yavaşoğlu, F. (2019). *Kent Kır Arasındaki Fonksiyonel ve Mekansal Bağlantıların Yeniden Şekillenmesi ve Planlama: İzmir Örneği*. Dünya Şehircilik Günü 43. Kolokyumunda sunuldu, Ankara.
- Ege'de SonSöz. "İzmir'in Yerel Kalkınma Raporu", <http://www.egedesonsoz.com/haber/izmir-in-yerel-kalkinma-raporu-tarimda-buyuk-mucize/957844>, (Erişim tarihi: 13.01.2019).
- Evans, P. (1996). Government Action Social Capital and Development: Reviewing the Evidence on Synergy. *World Development*, 24 (6), 1119-1132.
- Fukuyama, F. (2001). Social Capital, Civil Society and Development. *Third World Quarterly*, 22 (1), 7-20.
- Geray, C. (2014). *Kooperatifçilik*. Duru B. (Ed.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Gittell, R. J., Vidal, A. (1998). *Community Organizing: Building Social Capital as a Development Strategy*. London: Sage Publications.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2018a). *İzmir Modeli Çalışmaları: Ortak Kavramlar*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İBB (İzmir Büyükşehir Belediyesi). (2018b). *İzmir Modeli Çalışmaları: İzmir Büyükşehir Belediyesinin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İZKA (İzmir Kalkınma Ajansı). (2019). Mali Destek Programları Etki Değerlendirme Raporları, *İzmir*.
- İzmir Tarım ve Orman İl Müdürlüğü. (2019a). III. Tarım Şurası Hazırlık Raporu (Yayınlanmamış rapor), 1-30.
- İzmir Tarım ve Orman İl Müdürlüğü. (2019b). Küçük Menderes Havzası Ana Raporu (Yayınlanmamış rapor). 1-43.
- Knack, S., Keefer, P. (1995). Institutions and Economic Performance: Cross Country Tests Using Alternative Institutional Measures. *Economics and Politics*, 7 (November), 207-227.
- Knack, S. (2002). Social Capital, Growth and Poverty: A Survey of Cross Country Evidence. In C. Grootaert and T. Van Bastalaer (Eds.), *The Role of Social Capital in Development: An Empirical Assessment*. New York: Cambridge University, 42-82.
- Lumsden, C. J. (1999). Evolving Creative Minds: Stories and Mechanism. In R. J. Stenberg (Ed.), *Handbook of Creativity*. Cambridge: Cambridge University Press, 153-168.
- Narayan, D., Pritchett, L. (1999). Cents and Sociability: Household Income and Social Capital in Rural Tanzania. *Economic Development and Cultural Change*, 47 (4), 871-897.
- Nizam, D. (2021). *Yeni Nesil Kooperatifler: Topluluk, Aidiyet ve Yer Temellilik*. İstanbul: Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- RETHINK (RETHINK is a research project funded through RURAGRI is an ERA-NET supported by the European Commission under the 7th Framework Programme). (2013). "Conceptual Framework", https://boku.ac.at/fileadmin/data/H03000/H73000/H73300/PJ/rethink/RETHINK_ConceptualFramework_final.pdf, (Erişim tarihi: 23.12.2022).
- RG (Resmî Gazete). (1972). 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu. 28 Nisan 1972 tarih ve 14172 sayılı *T. C. Resmî Gazete*.
- RG (Resmî Gazete). (2000). 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun. 16 Haziran 2000 tarih ve 24081 sayılı *T. C. Resmî Gazete*.
- RG (Resmî Gazete). (2004). 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. 23 Temmuz 2004 tarih ve 25531 sayılı *T. C. Resmî Gazete*.

- RG (Resmî Gazete). (2005). 5393 sayılı Belediye Kanunu. 13 Temmuz 2005 tarih ve 25874 sayılı *T. C. Resmî Gazete*.
- RG (Resmî Gazete). (2006a). 5488 sayılı Tarım Kanunu. 25 Nisan 2006 tarih ve 26149 sayılı *T. C. Resmî Gazete*.
- RG (Resmî Gazete). (2006b). 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun. 8 Şubat 2006 tarih ve 26074 sayılı *T. C. Resmî Gazete*.
- RG (Resmî Gazete). (2006c). 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu. 8 Kasım 2006 tarih ve 26340 sayılı *T. C. Resmî Gazete*.
- RG (Resmî Gazete). (2012). 6360 sayılı On Dört İilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 6 Aralık 2012 tarih ve 28489 sayılı *T. C. Resmî Gazete*.
- RG (Resmî Gazete). (2018a). Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. Kararname Sayısı: 1. 10 Temmuz 2018 tarih ve 30474 sayılı *T. C. Resmî Gazete*.
- RG (Resmî Gazete). (2018b). Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. 9 Temmuz 2018 tarih ve 30473 sayılı *T. C. Resmî Gazete*. 3. Mükerrer.
- RG (Resmî Gazete). (2018c). Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. Kararname Sayısı: 4. 15 Temmuz 2018 tarih ve 30479 sayılı *T. C. Resmî Gazete*.
- Ritala, P., Olander, H., Michailova, S., Husted, H. (2015). Knowledge Sharing, Knowledge Leaking and Relative Innovation Performance: An Empirical Study. *Technovation*, 35, 22-31.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development*. Cambridge: Harvard Economic Studies.
- Sciascia S., De Vita R. (2004). *The Development of Entrepreneurship Research*. Castellanza: Università Carlo Cattaneo.
- Sengupta, U. (2015). Indigenous Cooperatives in Canada: The Complex Relationship Between Cooperatives, Community Economic Development, Colonization, and Culture. *JEOD (Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity)*, 4 (1), 121-152.
- Sipahi, D. (2010). "Yerel Kalkınma Modeline İzmir'in İlçeleri Örnek", <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-kalkinma-modeline-izmir-in-ilceleri-ornek-14220279>, (Erişim tarihi: 13.01.2019).
- Tekeli, İ. (2018). *İzmir İli/Kenti için Bir Tarımsal Gelişme ve Yerleşme Stratejisi*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Torgerson, R. E. (1981). Cooperative Forms of Agribusiness for Use in Indian Country. *South Dakota Law Review*, 26 (Summer), 564-581.
- Torrance, E. R. (1998). *Torrance Tests of Creative Thinking (TTCT) Figural and Verbal, Forms A and B*. Şikago: Scholastic Testing Service.
- Van der Ploeg, J. D. (2008). *The New Peasantries: Struggles for Autonomy and Sustainability in an Era of Empire and Globalization*. London: Earthscan.
- Woolcock, M., Narayan D. (2000). Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. *The World Bank Research Observer*, 15 (2), 225-249.
- Woolcock, M., Narayan, D. (2006). Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy Revisited. In A. Bebbington, M. Woolcock, S. Guggenheim, and E. Olson (Eds.), *The Search for Empowerment: Social Capital as Idea and Practice at the World Bank*. Colorado: Kumarian Press, 31-62.
- Yavaşoğlu, F., Eceral. T. Ö. (2022). *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yerel-Bölgesel Etkileri: İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) ve Kırsal Kalkınma Kooperatifleri Örneği*. 21. Ulusal Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresinde sunuldu, Ankara.
- Zak, P. J., Knack, S. (2001). Trust and Growth. *The Economic Journal*, 111 (470), 295-321.

Ek 1. Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşmelere Yönelik Bilgiler

Görüşme kodu:	Görüşme Yapılan Aktör	Görüşme Yapılan Temsilcinin Görevi	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi (Dakika)
KBB	S.S. Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Yönetim Kurulu Başkanı	18.12.2018	91
			05.07.2022	133
KÇB	S.S. Bayındır Çiçek Üreticileri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Yönetim Kurulu Başkanı	17.12.2018	96
KİB	S.S. İğdeli ve Çevre Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Yönetim Kurulu Başkanı	19.12.2018	94
			05.07.2022	71
KTB	S.S. Tire Süt Müstahsilleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Yönetim Kurulu Başkanı	19.12.2018	81
			01.07.2022	63
KKB	S.S. İzmir Tarımsal Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Birliği	Yönetim Kurulu Başkanı	28.06.2022	89
İTB	İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü	Kırsal Kalkınma ve Örgütlenme Şube Müdürü	31.08.2019	81
		İl Müdür Yardımcısı	27.06.2022	88
İKB	İzmir Kalkınma Ajansı	Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi Başkanı	29.07.2019	67
		Yeşil Büyüme Politikaları Birimi Temsilcisi ve Proje Uygulama ve İzleme Birim Temsilcisi	28.06.2022	59
İBB	İzmir Büyükşehir Belediyesi	Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanı	31.08.2019	62
			29.06.2022	135
ÖB	Ödemiş belediyesi	Belediye Başkanı	18.12.2018	51
			05.07.2022	45
TB	Tire Belediyesi	Belediye Başkan Yardımcısı	01.07.2022	56
BB	Bayındır Belediyesi	Belediye Başkanı	17.12.2018	51
			01.07.2022	40

* Görüşme süresi, aktörün uygun vakti, görüşmenin farklı nedenlerle kesintili olarak devam etmesi, yerel dinamiklerin farklılığına bağlı değişkenlerin fazla olması gibi nedenlere bağlı olarak değişiklik göstermiştir.

** 16-19 Aralık 2018, 29 Temmuz- 1 Ağustos 2019 ve 25 Haziran- 6 Temmuz 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir, saha çalışması için toplam 3 farklı zamanda derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Ek 2. Tarım ve Orman Bakanlığı ve İZKA desteklerinden yararlanan Küçük Menderes Havzasındaki Kooperatifler*

Tarım ve Orman Bakanlığı Destekleri**			
Yıl	Yatırımcı Adı	İlçe	Konusu
2015	S.S. Haliller Köyü T.K.K***	KİRAZ	Hayvansal Ürün işleme, Paket ve Depolanması
2006	S.S. İğdeli ve Çevre köyleri T.K.K.	KİRAZ	Hayvansal Ürün işleme, Paket ve Depolanması
2015	S.S. İğdeli ve Çevre köyleri T.K.K.	KİRAZ	Soğuk Hava Deposu
2016	S.S. Karaburç Köyü T.K.K.	KİRAZ	Hayvansal Ürün işleme, Paket ve Depolanması
2016	S.S. Suludere Sulama Kooperatifi	KİRAZ	Hayvansal Ürün işleme, Paket ve Depolanması
2009	S.S. Bademli Fidancılık T.K.K.	ÖDEMİŞ	Hayvansal Ürün işleme, Paket ve Depolanması
2014	S.S. Bademli Fidancılık T.K.K.	ÖDEMİŞ	Hayvansal Ürün işleme, Paket ve Depolanması
2015	S.S. Bademli Fidancılık T.K.K.	ÖDEMİŞ	Yenilenebilir Enerji, Üretim Tesisleri
2016	S.S. Bademli Fidancılık T.K.K.	ÖDEMİŞ	Bitkisel Ürün İşlenmesi, Paket ve Depolanması
2015	S.S. Üzümlü Köyü T.K.K.	ÖDEMİŞ	Bitkisel Ürün İşlenmesi, Paket ve Depolanması
2014	S.S. Yeşil Bademli a T.K.K.	ÖDEMİŞ	Soğuk Hava Deposu
2006	S.S. Tire Kahrat Sulama Kooperatifi	TİRE	Toplu Basıncılı Sulama Yatırımları
2007	S.S. Tire Süt Müstahsilleri T.K.K.	TİRE	Hayvansal Ürün işleme, Paket ve Depolanması
2010	S.S. Tire Süt Müstahsilleri T.K.K.	TİRE	Hayvansal Ürün işleme, Paket ve Depolanması
2012	S.S. Tire Süt Müstahsilleri T.K.K.	TİRE	Hayvansal Ürün işleme, Paket ve Depolanması
2014	S.S. Tire Süt Müstahsilleri T.K.K.	TİRE	Hayvansal Ürün işleme, Paket ve Depolanması
2014	S.S. Tire Süt Müstahsilleri T.K.K.	TİRE	Hayvansal Ürün işleme, Paket ve Depolanması
2016	S.S. Tire Süt Müstahsilleri T.K.K.	TİRE	Hayvansal Ürün işleme, Paket ve Depolanması
İZKA Destekleri			
	S.S. İğdeli T.K.K.	KİRAZ	Süt ve süt ürünleri dağıtımı
2010	S.S. Bademli Fidancılık T.K.K.	ÖDEMİŞ	Doku kültürü laboratuvarı kurulması
	Bayındır Zeytin ve Zeytinyağı T.K.K.	BAYINDIR	Zeytinyağı tesisi teknoloji yenileme
2014	S.S. Tire Süt Müstahsilleri T.K.K.	TİRE	Süt ürünleri Koordinasyon ve Bilgi Paylaşımı
2015	S.S. Tire Süt Müstahsilleri T.K.K.	TİRE	Üretim teknolojisinde güneş enerjisi kullanımı
2015	S.S. İğdeli ve Çevre Köyleri T.K.K.	KİRAZ	Peynir üretimi
2016	S.S. Bademli Fidancılık T.K.K.	ÖDEMİŞ	Fide üretim tesisi kurulumu
	S.S. Bayındır Çiçek Üreticileri T.K.K.	BAYINDIR	Çiçek Tohumu Üretimine Yönelik Yenilikçi Sera Yapımı
	S.S. Tire Süt Müstahsilleri T.K.K.	TİRE	Ortak Makina Kullanım Parkı Yenilikçi Güç
	S.S. Demircili Köyü T.K.K.	ÖDEMİŞ	Süt ürünleri; Soğuk Zincir Kurulması
2019	S.S. Gereli Köyü T.K.K.	ÖDEMİŞ	Gereli Kooperatifi Süt İşleme Tesisi teknoloji yenileme
	S.S. Bademli Fidancılık T.K.K.	ÖDEMİŞ	Doku Kültürü Yöntemiyle Fidan Klon Anacı Üretim Tesisi
	S.S. Karaburç T.K.K.	KİRAZ	Süt ürünleri; Soğuk Zincir Kurulması
	S.S. Tire Karateke Köyü T.S.K.**	TİRE	Sulama sistemi yenilikçiliği

* İzmir Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, 2019b, İZKA Destekleri (2010 Kırsalda Ekonomik Çeşitlilik, 2015 Yenilenebilir Enerji ve Çevre Teknolojileri, 2014 Yılı Bilgi Toplumuna Dönüşüm ve Bilgi İletişim Teknolojileri, 2015 İlçeler Arası Gelişmişlik Farklarının Azaltılması, 2016 Gündümlü Proje Desteği, 2019 Küçük Menderes Havzası Sürdürülebilir Kalkınma Proje Desteği) incelenerek hazırlanmıştır.

** Küçük Menderes Havzası Kooperatiflerine Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Ekonomik Yatırım Destekleri

*** T.K.K: Tarımsal Kalkınma Kooperatifi T.S.K. Tarımsal Sulama Kooperatifi.